

Opas Istanbulin protokollaan

Johdanto kidutuksen ja
kaltoinkohtelun uhrien tunnistamiseen,
tutkimiseen ja dokumentointiin

Diakonissa-
laitos

Euroopan unionin
osarahoittama

ISBN 978-952-9854-69-1

Toimittajat:

Lotta Carlsson
Katri Luotonen
Heidi Ojala

Kuvat:

Kiira Suoranta 2023, Diakonissalaitos

Taitto:

Hipateos

**Diakonissa-
laitos**

**Euroopan unionin
osarahoittama**

Sisällys

Esipuhe	4
Istanbulin protokolla kidutuksen ja kaltoinkohtelun tutkimisen ja dokumentoinnin tukena	6
Kidutus, kaltoinkohtelu ja muu julma, epäinhimillinen ja halventava kohtelu	6
Kidutuksen ja kaltoinkohtelun seuraukset	8
Istanbulin protokollan eettiset ja juridiset periaatteet	9
Kansainväliset sopimukset Istanbulin protokollan perustana	9
Yleiset Istanbulin protokollan mukaiset juridiset ja eettiset toimintaperiaatteet	10
Eettiset periaatteet eri ammattikunnissa	11
Oikeusalan ammattilaisten eettiset periaatteet	11
Terveystieteiden ammattilaisten eettiset periaatteet	13
Kaksoisvelvollisuus ja palautuskielto: Terveystieteiden ammattilaisen rooli	13
Kidutuksen ja kaltoinkohtelun oikeudellinen tutkinta	15
Fyysisten todisteiden tunnistaminen, tutkiminen ja dokumentointi	16
Kidutuksen fyysiset seuraukset	16
Lääketieteelliset taustatiedot	17
Fyysinen tutkiminen	17
Löydösten tulkitseminen	18
Psykologisten todisteiden tutkiminen ja arviointi	21
Kidutuksen ja kaltoinkohtelun psykologiset seuraukset	21
Psykologinen arviointi	21
Kidutuksen psykologisten seurausten diagnostiset määritelmät ja työkalut	22
Psykologisten todisteiden arvioinnin, tutkimisen ja dokumentoinnin muistilista	23
Seksuaalinen kidutus ja sukupuolittunut väkivalta	24
Seksuaalinen kidutus	24
Seksuaalisen kidutuksen ja kaltoinkohtelun tutkiminen ja dokumentointi	25
Sukupuoleen perustuva väkivalta	26
Sukupuoleen perustuvan väkivallan muodot	26
Kunniaan liittyvä väkivalta	26
Lapsiin ja nuoriin kohdistuva kidutus ja kaltoinkohtelu	29
Tutkimisen erityispiirteet	30
Muistilista tutkimisen tueksi terveystieteiden ammattilaisille	32
Liite Haastattelulomake / Istanbulin protokolla 2022	33

Esipuhe

Tämän esipuheen kirjoittamisen aikana monessa maailman maassa ihmisoikeudet loistavat poissaolollaan ja niiden sijaan kansalaiset kohtaavat arjessaan väkivaltaa, pelkoa, sekä julmaa ja epäinhimillistä kohtelua. Syyriassa hallinto on juuri kaatunut, ja sen vallan aikana vangittuja tuhansia vankeja on vapautettu vankiloista. Sen lisäksi heitä etsitään edelleen maan alaisista kellareista sekä piilossa olevien tunneleiden ja ovien takaa. Yksin pääkaupungissa sijaitsevassa vankilassa arvellaan teloitetun ja kidutetun kuoliaaksi yli 30 000 vankia edellisen hallinnon valtakauden aikana.

Kidutus on vakava rikos ihmisyyttä vastaan ja se aiheuttaa vahinkoa yksilöille, perheille ja yhteisöille. Vaikka kidutus on kansainvälisesti kielletty, sitä esiintyy edelleen ympäri maailmaa. Tämä luo huomattavan ristiriidan kidutuksen ehdottoman kiellon ja sen maailmanlaajuisen esiintyvyyden välille. On välttämätöntä, että valtiot etsivät ja toteuttavat tehokkaita toimenpiteitä yksilöiden suojelemiseksi kidutukselta ja kaltoinkohtelulta.

Istanbulin protokollasta julkaistiin vuonna 2022 uudistettu versio, joka jatkaa tehtäväänsä kidutuksen ja kaltoinkohtelun torjumisessa sekä tunnistamisen, tutkimisen ja dokumentoinnin keskeisimpänä työkaluna. Uudistettu versio painottaa kidutusta ja kaltoinkohtelua ehkäisevien toimenpiteiden merkitystä ja täydentää ohjeistuksia lasten, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen sekä sukupuoleen kohdistuvan kidutuksen ja kaltoinkohtelun tunnistamisen, tutkimisen ja dokumentoinnin osalta. Uudistetussa versiossa painotetaan myös teknologian käyttöä ja koulutuksen sekä eri toimijoiden välisen yhteistyön tärkeyttä kidutuksen ja kaltoinkohtelun tunnistamisessa, tutkimisessa ja dokumentoinnissa. Uudistetun Istanbulin protokollan tavoitteena on parantaa kidutuksen uhrien tilannetta ja estää kidutus tulevaisuudessa ja se on tärkeä askel kohti kidutuksen ja kaltoinkohtelun lopettamista maailmanlaajuisesti.

Tämän oppaan tarkoituksena on toimia johdantona Istanbulin protokollan implementoimiseksi osaksi käytännön työtä niille ammattilaisille, jotka kohtaavat työssään kidutuksen ja kaltoinkohtelun uhreja. Opas on tuotettu osana EUSA AMIFin rahoittamaa IP - Istanbulin Protokolla koulutus-hanketta. Oppaan avulla ammattilaiset oppivat tunnistamaan kidutuksen ja kaltoinkohtelun merkkejä, dokumentoimaan havainnot asianmukaisesti sekä arvioimaan ja tarjoamaan uhreille heidän tarvitsemaansa tukea ja hoitoa. Tämä opas on pyritty pitämään yleistason ohjeistuksena ja johdantona Istanbulin protokollan globaaleihin sisältöihin ja tavoitteisiin. Toivottavaa olisi, että sen sisältämän tiedon myötä kansalliset toimijat lähtisivät kehittämään omia toimintaohjeitaan ja implementoimaan Istanbulin protokollan noudattamista niihin.

Helsingissä 10.12.2024

Mari Tikkanen

Yksikön johtaja

Psykotraumatologian keskus

Rohkeasti
ihmisarvon
puolesta

Istanbulin protokolla kidutuksen ja kaltoinkohtelun tutkimisen ja dokumentoinnin tukena

Istanbulin protokolla on maailmanlaajuinen ohjeistus kidutuksen ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen, tutkimiseen ja dokumentointiin. Sen tarkoituksena on varmistaa, että kidutuksen uhrit saavat oikeudenmukaista kohtelua ja heihin kohdistuneet rikokset ja kokemukset huomioidaan oikeudellisissa prosesseissa. Istanbulin protokolla tarjoaa yksityiskohtaiset ohjeet lääketieteellisille ja psykologisille arvioille, tutkimiselle sekä dokumentoinnille, mikä auttaa takaamaan uhrien oikeusturvan ja edistämään heidän kuntoutumistaan. Protokolla toimii myös työkaluna kidutuksen ehkäisemisessä ja ihmisoikeuksien edistämiseksi sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Kidutus, kaltoinkohtelu ja muu julma, epäinhimillinen ja halventava kohtelu

Kidutus määritellään UNCAT:ssa tahalliseksi teoksi, joka aiheuttaa vakavaa fyysistä tai psyykkistä kärsimystä ja jonka tarkoituksena on esimerkiksi rangaista, pakottaa tiedonantoon tai pelotella. **Kaltoinkohtelu** kattaa laajemman joukon toimia, kuten epäinhimillisen tai nöyryyttävän kohtelun, joka ei täytä kidutuksen kriteerejä. Molemmat ovat vakavia ihmisoikeusloukkauksia, joilla on syväiset vaikutukset uhuriin.

Kidutus voi olla psyykkistä, fyysistä, seksuaalista sekä farmakologista tai kemiallista. Kidutuksella voi olla useita eri tarkoituksia, kuten tietojen tai tunnustuksen saaminen kidutetulta tai kolmannelta osapuolelta. Sillä voidaan rangaista, pelotella tai pakottaa kidutuksesta vastuussa olevien tahojen vaatimiin. Kidutusta saatetaan käyttää myös syrjintään perustuvana rangaistuksena. Kansainvälisissä säädöksissä kidutus määritellään yleensä valtion tai viranomaisen toiminnaksi. Tekijä/kiduttaja tai sen mahdollistaja on YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen mukaisessa määritelmässä virkamies tai muu virallisessa asemassa toimiva henkilö (myös institutionaalinen viranhaltija), poliisi, sotilas tai vanginvartija. Tekijä voi olla myös ei-valtiollinen taho esim. terroristiryhmittymä. Lisäksi esimerkiksi kunniaväkivalta voi olla psykososiaalista kidutusta, vaikka se ei täyttäisi kaikkia kidutuksen juridisia kriteerejä, ja se voi myös sisältää piirteitä, jotka liittyvät sukupuolittuneeseen väkivaltaan. Kidutusta ei ole, jos kipu tai kärsimys aiheutuu laillisista seuraamuksista,

kuten vankeudesta tai muusta rangaistuksesta. Tätä kidutuksen määritelmää ei voida kuitenkaan soveltaa pelkästään sen perusteella, onko kyseessä laillinen rangaistus. Laillinen rangaistus voi myös olla kidutusta, jos sen oikeudelliset perusteet ovat ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa. Esimerkiksi, jos rangaistus on liian kova tai julma, se voi olla kidutusta, vaikka se olisikin laillinen kyseisen maan lainsäädännön mukaan. Samoin, jos rangaistus on määrätty poliittisista tai muista syrjintään perustuvista syistä, se voi olla kidutusta, vaikka se olisikin laillinen kyseisen maan lainsäädännön mukaan.

Kaltoinkohtelu ja muu epäinhimillinen tai julma kohtelu tai rangaistus tarkoittavat (*kansainvälisten sopimusten, kuten Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastaisen yleissopimuksen, UNCAT*) ja Istanbulin protokollan mukaan fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa, joka ei välttämättä täytä kidutuksen määritelmää mutta on silti vakavaa ja aiheuttaa kärsimystä tai nöyryytystä. Tämäntyyppinen kohtelu loukkaa ihmisen arvoa ja koskemattomuutta, ja siihen kuuluu erilaisia muotoja, kuten fyysistä tai henkistä väkivaltaa tai vahingoittamista, uhkailua, alistavaa käytöstä, nöyryyttämistä, eristämistä, hallitsemisesta tai epätoivottua seksuaalista kohtelua tai vihjailua sekä muut käytännöt, jotka aiheuttavat voimakasta kärsimystä, mutta eivät välttämättä pyri tiettyyn tavoitteeseen (vrt. kidutuksen määritelmä).

Kaltoinkohtelu ja muu epäinhimillinen tai julma kohtelu tai rangaistus voi olla vapaudenriistoon liittyvää, kuten pitkät vankeustuomiot, ihmiskauppa tai epäinhimilliset vankilaolosuhteet sekä rangaistukset, jotka ovat epäsuhteellisia rikokseen nähden tai jotka kohdistuvat tiettyihin ihmisryhmiin syrjinnän perusteella.

Lisäksi se voi sisältää pitkäkestoista eristämistä ilman riittäviä elinolosuhteita vankeudessa, säilöönotto-laitoksissa tai muissa olosuhteissa. Siihen voi sisältyä unenpuutteeseen pakottaminen tai tarpeiden epäminen: esimerkiksi veden, ruuan, lääkehoidon rajoittaminen, puutteellinen sanitaatio sekä muut toimet, jotka ovat tarpeettoman ankaria tai kohtuuttomia, ja joiden tarkoituksena on aiheuttaa pelkoa tai kärsimystä. Epäinhimillinen tai julma rangaistus voi tarkoittaa kohtuuttoman kovia rangaistuksia, kuten ruumiillista kuritusta tai

vangitsemista tavanomaisen rangaistuskäytännön ulkopuolella. Lapsia tulee suojella erityisellä tarkkuudella, ja kaltoinkohtelun kriteerit ovat tiukemmat, kun kyseessä on alaikäinen. Esimerkiksi kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa syynä tai motiivina voi olla esimerkiksi kurinpito tai kansainvälinen huoltokiista. Protokolla auttaa keräämään todistusaineistoa, joka voi olla ratkaisevaa kaapatun lapsen palauttamisessa kotimaahan.

Fyysisellä kidutuksella tarkoitetaan fyysisen kivun tai kärsimyksen aiheuttamista. Fyysinen kidutus voi olla esimerkiksi lyömistä, potkimista, sitomista, riiputtamista tai pakottamista kivuliaisiin asentoihin sekä viiltelyä, polttamista, tukehduttamista tai sähkökidutusta. Fyysinen kidutus voi olla myös farmakologista tai kemiallista. Seuraukset fyysisestä kidutuksesta vaihtelevat käytetyn kidutusmenetelmän, kidutuksen keston sekä kidutetun terveydentilan, iän sekä saadun hoidon mukaan.

Psykologisella kidutuksella tarkoitetaan menetelmiä, joilla aiheutetaan henkistä kärsimystä tai psyykkisiä traumoja ilman fyysistä väkivaltaa. Psykkinen kidutus voi olla uhkailua, manipulointia tai painostusta haluttujen tunnustusten tai tekojen saavuttamiseksi, nöyryyttämistä, fyysisellä tai seksuaalisella väkivallalla uhkailua, pakottamista vakaumuksen vastaisiin tekoihin tai erilaisia deprivatiomenetelmiä, kuten eristämistä tai nukkumisen estämistä. Psykkisellä kidutuksella voi olla vakavia pitkäaikaisseurauksia ja -vaikutuksia kidutusta kokeneen elämään.

Psykososiaalinen kidutus on kidutuksen muoto, joka kohdistuu yksilön psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Tarkoituksena on aiheuttaa pitkäaikaista henkistä kärsimystä, pelkoa, ahdistusta ja muuta psykologista vahinkoa. Se voi olla esimerkiksi uhrin itsemääräämisoikeutta kontrolloivaa hallitsemista tai manipuloimista. Se voi olla yhtä tuhoisaa kuin fyysinen kidutus, ja sen seuraukset voivat olla pitkäkestoisia. Psykososiaalisen kidutuksen muodot voivat vaihdella kulttuureittain.

Sukupuolittunut kidutus on erityinen psykososiaalisen kidutuksen muoto, joka kohdistuu tiettyyn sukupuoleen tai sukupuoli-identiteettiin. Se voi sisältää seksuaalista väkivaltaa, uhkailua seksuaalisella väkivallalla, sukupuoli-rooleihin liittyvää häpäisyä ja nöyryytystä sekä muita sukupuoliperusteisia tekoja, myös pakottamista. Myös sukupuolittunut kidutus ilmenee monin eri tavoin eri kulttuureissa.

Seksuaalisella kidutuksella tarkoitetaan seksuaalisen väkivallan käyttöä, jonka tarkoituksena on aiheuttaa fyysistä ja/tai henkistä kärsimystä ja nöyryytystä. Kyse voi olla myös seksuaalisoidusta kiduttamisesta osana muuta kidutusta. Seksuaalinen kidutus voi olla alastomaksi tai seksuaalisiin tekoihin pakottamista tai niillä uhkailua, raiskaamista yhdynnällä tai esineellä, sukuelinten vahingoittamista (sähkökidutus, silpominen). Myös henkilön seksuaalisen koskemattomuuden loukkaaminen tutkimusten tai tarkastusten varjolla ovat seksuaalisen kidutuksen muotoja. Seksuaalinen kidutus voi aiheuttaa sekä fyysisiä vammoja että pitkäaikaisia psyykkisiä vaikutuksia.

Farmakologinen kidutus tarkoittaa pakotettua tai kontrolloitua lääkeaineiden väärin- tai pakkokäyttöä ilman kidutuksen uhrin suostumusta. Henkilölle saatetaan antaa pakottamalla suuria annoksia vahvoja rauhoittavia, psykotrooppisia tai muita lääkkeitä. Farmakologisen kidutuksen tarkoituksena voi olla uhrin tietoisuuden, kognitiivisten ja fyysisten kykyjen heikentäminen sekä myrkyttäminen. Farmakologinen kidutus voi johtaa pysyviin psyykkisiin ja neurologisiin vaurioihin sekä lääkeriippuvuuteen.

Kemiallisella kidutuksella tarkoitetaan puolestaan myrkyllisten tai vaarallisten aineiden käyttöä kidutetun vahingoittamiseen, esimerkiksi myrkyttämistä kaasulla tai kemikaaleilla, ihon tai kehon osien vahingoittamista kemiallisilla aineilla tai kemiallisten aseiden käytöllä. Kemiallinen kidutus voi aiheuttaa vakavia sisäelinten ja hengityselimistön vaurioita sekä pysyviä terveysongelmia.

Kidutuksen ja kaltoinkohtelun seuraukset ovat moninaisia. Fyysisiä seurauksia ovat näkyvät vammat, kuten murtumat, ruhjeet ja palovammat, sekä piilevät vauriot, kuten hermoston ja sisäelinten vauriot. Psykkiset vaikutukset voivat olla lyhyt- tai pitkäkestoisia, kuten traumaperäisiä oireita, masennusta, ahdistusta tai vakavia dissosiaatio-oireita sekä persoonallisuuden muutoksia. Traumaperäisten oireiden, pitkittyneen stressin sekä fyysisten vammojen vaikutukset fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn ovatkin usein hyvin laajoja ja moniulotteisia.

Taulukko 1. Esimerkkejä eri kidutusmuotojen yleisimmistä seurauksista akuutti- ja pitkäaikaisvaiheessa

	AKUUTIT SEURAUKSET	PITKÄAIKAISSEURAUKSET
Fyysinen kidutus	<ul style="list-style-type: none"> • Murtumat, ruhjeet, haavat • Sisäelin vammat • Kipu ja turvotus 	<ul style="list-style-type: none"> • Krooninen kipu • Lihas- ja nivelvauriot • Fyysinen toiminnanvaja • Traumaattinen aivovamma • Pysyvät arvet
Psyykinen kidutus	<ul style="list-style-type: none"> • Pelko, ahdistus • Dissosiativiset reaktiot • Mielialan vaihtelut 	<ul style="list-style-type: none"> • Masennus, unettomuus, painajaisunet, unihalvauksoireet • Tunne-elämän epävakaus • Dissosiaatio- ja persoonallisuushäiriöt • Toiminnanohjauksen ja vireystilan säätelyn ongelmat • Muistin ja oppimiskyvyn ongelmat • Itsetuhoisuus ja itsemurhariskin lisääntyminen • Erilaiset riippuvaisuudet • PTSD
Seksuaalinen kidutus	<ul style="list-style-type: none"> • Sukuelinten vammat • Seksuaalinen trauma • Välitön psykologinen sokki 	<ul style="list-style-type: none"> • Seksuaalinen dysfunktio, synnytyspelko • Pitkäaikainen häpeä ja syyllisyys • Lisääntynyt riski tartuntataudeille • Lapsettomuus • Sosioekonomiset ongelmat; riski lähisuhde ja kunniaan liittyvälle väkivallalle
Farmakologinen kidutus	<ul style="list-style-type: none"> • Lääkemyrkytykset • Kognitiiviset häiriöt • Ahdistus- tai paniikkioireet 	<ul style="list-style-type: none"> • Pitkäaikaiset neurologiset häiriöt • Sisäelinvauriot (maksa- ja munuaistoksisuus) • Riippuvaisuus ja vieroitusoireet lääkelaikista • Muistihäiriöt • Endokriinisen järjestelmän häiriöt
Kemiallinen kidutus	<ul style="list-style-type: none"> • Akuutti myrkytys • Äkillinen sekavuus ja hallusinaatiot 	<ul style="list-style-type: none"> • Sisäelinten vauriot • Krooninen toksisuus • Psykkiset ja neurologiset vauriot • Fyysiset vauriot; kudolvauriot, arvet

Istanbulin protokollan eettiset ja juridiset periaatteet

Istanbulin protokollan juridiset ja eettiset periaatteet pohjautuvat useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka velvoittavat valtioita estämään kidutuksen ja tarjoamaan oikeudenmukaista kohtelua kidutuksen ja kaltoinkohtelun uhreille. Istanbulin protokolla yhdistää juridiset veloitteet ja tiukat eettiset periaatteet, jotka ohjaavat ammattilaisten toimintaa kidutuksen tutkimisessa ja dokumentoinnissa. Se korostaa erityisesti uhrien oikeuksia, valtion vastuuta kidutuksen ehkäisyssä ja todisteiden asianmukaista dokumentointia oikeusprosesseja varten. Näiden periaatteiden toteutuminen on keskeistä uhrien oikeuksien ja ihmisarvon suojelemiseksi.

Kansainväliset sopimukset Istanbulin protokollan perustana

Keskeisimpiä kansainvälisiä sopimuksia ovat **YK:n kidutuksen vastainen yleissopimus (1984)**, **Euroopan ihmisoikeussopimus** sekä **Geneven sopimukset**, jotka velvoittavat valtioita estämään ja suojelemaan ihmisiä kidutukselta, tutkimaan epäillyt tapaukset ja rankaisemaan syyllisiä. Protokolla määrittelee kidutuksen kansainvälisen oikeuden rikokseksi ja korostaa uhrien oikeutta kuntoutukseen ja hyvitykseen kärsimyksestä. **YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa (1948)** määritellään jokaisen ihmisen oikeus ihmisarvoon, elämään ja vapauteen ilman kidutusta. Myös **kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (ICCPR, 1966)** kielletään kidutus ja julma, epäinhimillinen tai halventava kohtelu. **Lapsen oikeuksien sopimus (1989)** velvoittaa valtioita suojelemaan lapsia väkivallalta, hyväksikäytöltä ja kidutukselta. Istanbulin protokolla on käsikirjaohje myös **Istanbulin sopimuksen** (eli naisiin ja tyttöihin kohdistuvan Euroopan neuvoston yleissopimuksen väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta) soveltamisesta.

Protokolla toimii täydentävänä ohjeistuksena edellä mainittuihin sopimuksiin ja asettaa standardit, jotka koskevat lääketieteellistä ja psykologista dokumentointia sekä kidutustapausten oikeudellista käsittelyä. **Kansainvälinen yhteistyö on keskeistä protokollan toteuttamisessa**, sillä se mahdollistaa tiedon jakamisen, standardien yhtenäistämisen ja paineiden kohdistamisen valtioihin, jotka eivät noudata sopimusta.

Istanbulin protokollan mukaiset yleiset juridiset ja eettiset toimintaperiaatteet

- **Kidutuksen kieltäminen on ehdoton:** Kiduttamista ei voi perustella millään syyllä, eikä kukaan saa joutua sen kohteeksi.
- **Palautuskielto:** Ketään ei saa palauttaa maahan, jossa häntä uhkaa kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu. Säilöönottokeskusten henkilökunnalla on erityinen velvollisuus tarkistaa ennen kenenkään maasta poistamista, onko kidutus tai siihen liittyvä väkivalta jäänyt prosessin aikana tunnistamatta, ja auttaa uhria ennen kuin hänet palautetaan.
- **Tutkimuksen velvollisuus:** Kaikki kidutusepäilyt on tutkittava nopeasti, puolueettomasti ja tehokkaasti.
- **Valtion eettiset ja juridiset velvoitteet.** Kidutuksen ja kaltoinkohtelun ehkäisy, tunnistaminen ja tutkiminen ovat ennen kaikkea valtioiden vastuulla.
- **Näytön kerääminen ja tallentaminen:** Kidutuksen merkit tulee dokumentoida huolellisesti, mukaan lukien lääkärintarkastukset uhrin kertomuksen ja kidutus- ja kaltoinkohteluepäilyjen dokumentoimiseksi.
- **Uhrin tuki:** YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen ratifioineet maat ovat velvollisia huolehtimaan myös uhrin kuntoutuksesta – siitä, että uhri saa asianmukaista suojelua, tukea, hoitoa ja kuntoutusta.
- **Koulutus:** Viranomaisien, oikeusalan ja terveydenhoidon ammattilaisten on tunnettava protokolla ja saatava siihen liittyvää koulutusta.
- **Kunnioitus:** Uhrin ihmisarvoa ja kokemuksia arvostetaan.
- **Luottamuksellisuus:** Tiedot uhrin kokemuksista ja arvioinnista pidetään suojattuina.
- **Uhrin itsemääräämisoikeus:** Toimenpiteet suoritetaan vain uhrin suostumuksella.
- **Uudelleentraumatisoitumisen välttäminen:** Prosessit suunnitellaan siten, että ne minimoivat lisäkäsityksen riskin.
- **Sijaistraumatisoituminen ja traumatietoinen työote.** Kidutuksen ja kaltoinkohtelun uhrien kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat olla alttiita sijaistraumatisoitumiselle ja myötätuntouupumukselle. Niitä voi esiintyä erityisesti terveydenhuollon, psykiatrian, oikeusalan ja sosiaalipalvelujen ammattilaisilla, jotka voivat jatkuvasti kohdata rankkoja kertomuksia ja todisteita ihmisoikeusloukkauksista. Näiden ilmiöiden tunnistaminen, hoitaminen sekä traumatietoinen toimintakulttuuri työyhteisössä ennaltaehkäisee osaltaan sijaistraumatisoitumista sekä myötätuntouupumusta. Ne ovat keskeisiä sekä ammattilaisten hyvinvoinnin että uhrin laadukkaan tuen varmistamiseksi.

Eettiset periaatteet eri ammattikunnissa

Edellä mainitut eettiset ja juridiset periaatteet koskevat siis kaikkia kansainväliseltä ja valtiotasolta aina terveydenhuollon ja oikeusalan ammattilaisiin. Istanbulin protokollassa on laadittu lisäksi eri ammattikuntia ja -ryhmiä koskevat eettiset periaatteet, joiden tarkoitus on varmistaa kidutuksen uhrien tunnistaminen ja oikeuksien toteutuminen eri palvelujärjestelmissä. Protokolla sisältää erilliset maininnat oikeusalan ja terveydenhuollon ammattilaisille.

Oikeusalan ammattilaisten eettiset periaatteet

Oikeusalan ammattilaisten velvollisuuksiin kuuluu edistää ihmisoikeuksia, toimia puolueettomasti ja varmistaa Istanbulin protokollan periaatteiden noudattaminen ja toteutuminen. Istanbulin protokolla tarjoaa kattavan ohjeistuksen kidutuksen ja muun epäinhimillisen kohtelun tehokkaasta tutkinnasta ja dokumentoinnista oikeudellisiin prosesseihin. Se korostaa oikeusalan ammattilaisten keskeistä roolia uhrien suojelussa ja tekijöiden vastuuseen saattamisessa. Protokolla määrittelee eettiset periaatteet ja velvoitteet, jotka ohjaavat ammattilaisten toimintaa kidutusepäilyjen tutkinnassa.

Eettisen toiminnan kriteerit

Istanbulin protokolla tarjoaa kattavan kehyksen, joka ohjaa kidutuksen tutkintaa ja uhrien suojelua. Se on erityisen tärkeä turvapaikkamenettelyissä, silloin kun suojelua hakee kidutuksen uhri. Protokolla korostaa oikeusalan ammattilaisten keskeistä roolia näissä menettelyissä ja määrittelee selkeät eettiset periaatteet ja velvollisuudet. Protokollan ohjeita noudattamalla voidaan varmistaa, että kidutuksen uhrit saavat tarvitsemansa tuen ja suojelun, ja että tekijät saatetaan vastuuseen teoistaan.

Istanbulin protokollan mukaan oikeusalan ammattilaisten on toimittava riippumattomasti ja puolueettomasti, ilman painostusta tai vaikutteita ulkopuolisilta tahoilta. Tutkinnan tulee olla oikeudenmukainen ja perustua tosiasioihin. Tutkinta on suoritettava nopeasti ja tehokkaasti, jotta voidaan varmistaa todisteiden säilyminen ja uhrien suojelu. Ammattilaisten on suojeltava uhrien oikeuksia ja hyvinvointia. Kaikki tiedot, jotka saadaan uhrin kuulemisesta, on pidettävä luottamuksellisina. Ammattilaisten on hallittava tarvittavat tiedot ja taidot kidutuksen tutkinnasta ja dokumentoinnista.

Velvollisuudet kidutuksen tutkinnassa

- **Nopeus ja tehokkuus:** Kidutusepäilyt on tutkittava viipymättä ja tehokkaasti.
- **Riippumattomuus:** Tutkinnan on oltava riippumatonta ja puolueetonta.
- **Todistusaineiston kerääminen:** Kaikki relevantti todistusaineisto on kerättävä huolellisesti ja säilytettävä asianmukaisesti.
- **Uhrien kuuleminen:** Uhrit on kuultava turvallisessa ja tuetussa ympäristössä, ja heidän kertomuksiaan on uskottava.
- **Lääkärintarkastukset:** Uhreille on järjestettävä lääkärintarkastukset, jotta voidaan todentaa mahdolliset vammat ja sairaudet. Oikeusavustajien tehtävä on huolehtia, että uhrin oikeus tarkastuksiin ja lausuntoihin toteutuu.
- **Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa:** Tutkinnassa on tehtävä yhteistyötä muiden asiaankuuluvien toimijoiden, kuten terveydenhuollon ammattilaisten ja sosiaalityöntekijöiden kanssa.
- **Koulutus:** Kaikkien tutkintaan osallistuvien on oltava perehtyneitä kidutuksen tunnistamiseen ja dokumentointiin.

Haavoittuvien ryhmien suojeleminen

Istanbulin protokollan mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten lapsiin, naisiin, vammaisiin ja

seksuaalivähemmistöihin. Heidän kuulemisessansa on käytettävä erityistä varovaisuutta ja heille on tarjottava tarvittavaa tukea.

Turvapaikkamenettely

Turvapaikkamenettelyssä kidutuksen uhrien kohdalla on otettava huomioon muun muassa seuraavat seikat:

- **Näyttökynnys ja uskottavuuden arviointi:** Kun arvioidaan kidutuksen uhrien kertomuksia, on muistettava, että näyttökynnys on matalampi kuin rikosasioissa. Traumaattiset kokemukset voivat vaikuttaa uhrin kykyyn kertoa tapahtumista yksityiskohtaisesti, eikä hänen kertomustaan pidä hylätä yksittäisten epäjohtamismuutosten vuoksi.
- **Lausuntojen merkitys:** Terveystieteiden ammattilaisten lausunnot ovat tärkeitä todisteita kidutuksesta. Lausunnot ovat keskeisiä todisteita kidutuksen tai muun epäinhimillisen kohtelun olemassaolosta. Ammattilaisten on varmistettava, että lääkärintarkastukset suoritetaan ajoissa ja että niiden tulokset otetaan huomioon päätöksenteossa. Lisäksi on huolehdittava kaiken asianmukaisesta kirjaamisesta.
- **Haavoittuvuus:** Erityisesti kidutuksen ja muun väkivallan uhrin ovat haavoittuvassa asemassa, ja heidän tarpeensa on otettava huomioon kaikissa menettelyissä. He tarvitsevat erityistä suojeleminen. Turvapaikanhakijoilla ja pakolaistaustaisilla ihmisillä kidutus ja kaltoinkohtelukokemuksia voi olla sekä kotimaasta (ensisijainen suojeleminen) että pakomatkan ajalta.
- **Kulttuurien tuntemus:** Ammattilaisten on oltava tietoisia kulttuurillisista eroista ja niiden vaikutuksesta viestintään, käsityksiin ja käytökseen. Erityisesti kun kuullaan henkilöitä, jotka tulevat eri kulttuureista.
- **Tulkkiin käyttö:** On tärkeää, että kuulemisissa käytetään päteviä tulkkeja, jotka ymmärtävät kulttuuriset erityispiirteet ja traumaattiset kokemukset. On varmistettava, että saatavilla on luotettava ja juuri oikean kielen/murteen tulkki.
- **Lasten oikeudet:** Oikeusalan ammattilaisten on ensisijaisesti varmistettava lasten oikeuksien toteutuminen. Lapsia on kuultava lapsen edun mukaisesti ja heille on taattava mahdollisuus ilmaista mielipiteensä.
- **Naisten oikeudet:** Oikeusalan ammattilaisten on varmistettava naisten erityisaseman huomioiminen, sillä naiset altistuvat usein sukupuolittuneelle väkivallalle.
- **Seksuaalivähemmistöjen oikeudet:** Turvapaikkamenettelyssä on varmistettava seksuaalivähemmistöjen oikeuksien huomioon ottaminen. Seksuaalivähemmistöt voivat kohdata erityistä syrjintää ja väkivaltaa.

Yleisesti:

- **Maahanmuuttoviranomaiset:** Maahanmuuttoviranomaisten on arvioitava turvapaikkahakemukset huolellisesti ja objektiivisesti, ottaen huomioon kaikki saatavilla olevat tiedot, mukaan lukien lääkärintodistukset ja muut asiakirjat. Istanbulin protokollan mukaisesti kidutuksen uhrilla on oikeus lausuntoon väitetystä kidutuksesta ja sen seurauksista. Viranomaisilla velvollisuus pyytää asianmukaiset arviot ja lausunnot sekä turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.
- **Tuomarit:** Tuomarit päättävät kielteisten turvapaikkahakemusten käsittelystä oikeudessa ja heidän on varmistettava, että päätökset perustuvat oikeudellisiin perusteisiin ja että hakijan oikeuksia on kunnioitettu.
- **Oikeusavustajat:** Oikeusavustajat edustavat turvapaikanhakijoita ja auttavat heitä koko menettelyn ajan.
- **Poliisi:** Poliisi voi olla mukana tutkinnassa, jos on epäilty rikoksesta.

Terveysthuollon ammattilaisten eettiset periaatteet

Kaikilla terveydenhuollon ammattilaisilla on velvollisuus auttaa ja hoitaa kidutuksen ja kaltoin-kohtelun uhreja tarjoamalla asianmukaista ja ammattimaista hoitoa. Terveysthuollon ammattilaisen tulee kunnioittaa ja suojella uhrin yksityisyyttä, turvallisuutta sekä noudattaa työskentelyssään traumatietoisien työtteen periaatteita. Tarvittaessa tulee työskennellä tulkkivälitteisesti huomioiden asiakkaan tarpeet tulkauksen laadun varmistamisessa. Kaikkien toimien tulee perustua uhrin parhaaseen siten, etteivät ne aiheuta uhrille kärsimystä. Ammattilaisten on kunnioitettava uhrin itsemääräämisoikeutta kaikissa tilanteissa, pyrkien varomaan aiheuttamasta uhrille lisätraumoja. Autettaessa on luotava sellainen ympäristö, joka edistää uhrin toipumista ja mahdollistaa hänen oikeuksiensa toteutumisen. Ensimmäisenä tavoitteena on välttää aiheuttamasta uhrille lisähaittaa. Kaikki toimet tulee suunnata uhrin hyvinvoinnin edistämiseen ja hänen itsemääräämisoikeutensa kunnioittamiseen ja sen vahvistamiseen.

Jokainen terveydenhuollon ammattilainen on velvoitettu hankkimaan riittävästi koulutusta ja osaamista Istanbulin protokolla periaatteista ja soveltamisesta käytännön työssä. Terveysthuollon ammattilaisen velvollisuuksiin kuuluu ilmoittaa myös havaitsemistaan väärinkäytöksistä. Uhria tulee ohjeistaa ja hänelle tulee tarjota asianmukaista palvelutarpeenarviointia ja varmistaa, että hänelle tarjotaan oikeanlaista ja oikea-aikaista tukea, hoitoa ja kuntoutusta.

Jokainen terveydenhuollon ammattilainen on velvoitettu tutkimaan ja dokumentoimaan kidutus- ja kaltoinkohteluepäilyt. Mahdollisen koostelusunnon laatii yleensä lääkäri, mutta eri terveydenhuollon ammattilaisen tutkimukset ja dokumentaatiot ovat usein keskeisiä uhrin kokonaistilanteen ja -arvion näkökulmasta. Mahdolliset kidutuksesta ja kaltoinkohtelusta johtuvat fyysiset ja psyykkiset oireet tulisi tutkia ja dokumentoida mahdollisimman nopeasti, huolellisesti ja Istanbulin protokollan mukaisesti.

Terveysthuollon ammattilaiset voivat kohdata työssään monia eettisiä haasteita esimerkiksi viranomaisista tai työyhteisöstä. Riittämättömät resurssit tai riittämättömän osaaminen ja koulutus voivat haastaa eettisten periaatteiden tiedostamista ja toteutumista. Ammattilainen voi kohdata myös tilanteita, joissa hänellä on velvollisuus suojella sekä potilasta että yhteiskuntaa tai työnantajaa (kaksoisvelvollisuus). Tuolloin terveydenhuollon ammattilaisella on aina velvollisuus toimia ensisijaisesti uhrin etujen mukaisesti.

Kaksoisvelvollisuus ja palautuskielto: Terveysthuollon ammattilaisen rooli

Terveysthuollon ammattilaiset kohtaavat usein tilanteita, joissa heidän eettiset velvollisuutensa ovat ristiriidassa.

- **Työskentely valtion virastoissa:** Ammattilaiset, jotka työskentelevät esimerkiksi poliisissa, armeijassa tai vankiloissa, voivat joutua tilanteeseen, jossa heidän velvollisuutensa työnantajaa kohtaan ovat ristiriidassa potilaan etujen kanssa. Heidän on kuitenkin aina ensisijaisesti toimittava potilaan terveyden edun mukaisesti ja vastustaa painostusta, mikäli se uhkaa potilaan hoitoa.
- **Ilmoitusvelvollisuus kidutuksesta:** Ammattilaiset ovat velvollisia ilmoittamaan viranomaisille, jos he epäilevät potilaan joutuneen kidutuksen tai muun epäinhimillisen kohtelun uhriksi. Tämä voi kuitenkin olla ristiriidassa potilaan tahdon kanssa, jos potilas pelkää seurauksia. Tällaisissa tilanteissa ammattilaisen tulee arvioida tilanne huolellisesti ja pyrkiä löytämään ratkaisu, joka parhaiten suojelee sekä potilaan että yhteiskunnan etuja.

Terveysthuollon ammattilaisten eettiset velvollisuudet ovat monitahoisia ja voivat joskus olla ristiriitaisia. Ammattilaisten on aina pyrittävä toimimaan potilaan parhaiden etujen mukaisesti, mutta samalla heillä on velvollisuus edistää yhteiskunnan etua ja oman roolinsa puitteissa estää ihmisoikeusloukkaukset.

Säilöön otettujen henkilöiden kohdalla tämä roolien ristiriita korostuu silloin, kun on kyse palautuskieltoon liittyvistä kysymyksistä. Jos henkilöä ollaan palauttamassa maahan, jossa häntä uhkaa kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu, terveydenhuollon ammattilainen on velvollinen huolehtimaan siitä, että viranomaiset tunnistavat tämän riskin. Mikäli ammattilainen havaitsee merkkejä kidutuksesta tai muusta vainosta, hänen on toimittava potilaan edun mukaisesti, tunnistettava ja dokumentoitava havaintonsa.

Palautuskielto on ehdoton perusoikeus, eikä sitä saa rikkoa missään olosuhteissa. Jos henkilöä uhkaa kidutus, häntä ei saa palauttaa maahan, josta hän on paennut. Terveysthuollon ammattilaisella on keskeinen rooli tässä prosessissa, sillä hänen lausuntonsa voi olla ratkaiseva siinä, palautetaanko henkilö vai ei.

Terveydenhuollon ammattihenkilön eettinen velvollisuus on auttaa tällaisessa tilanteessa olevaa asiakasta tunnistamalla tilanne ja dokumentoimalla se.

Terveydenhuollon ammattilaisilla on keskeinen rooli kidutuksen uhrien tunnistamisessa ja suojelussa.

Protokollan mukaan lääkärin tulee ensisijaisesti auttaa uhria ja varmistaa, että lausunnollaan ei edistä sellaista päätöstä, joka voisi johtaa henkilön palauttamiseen vainon kohteeksi.

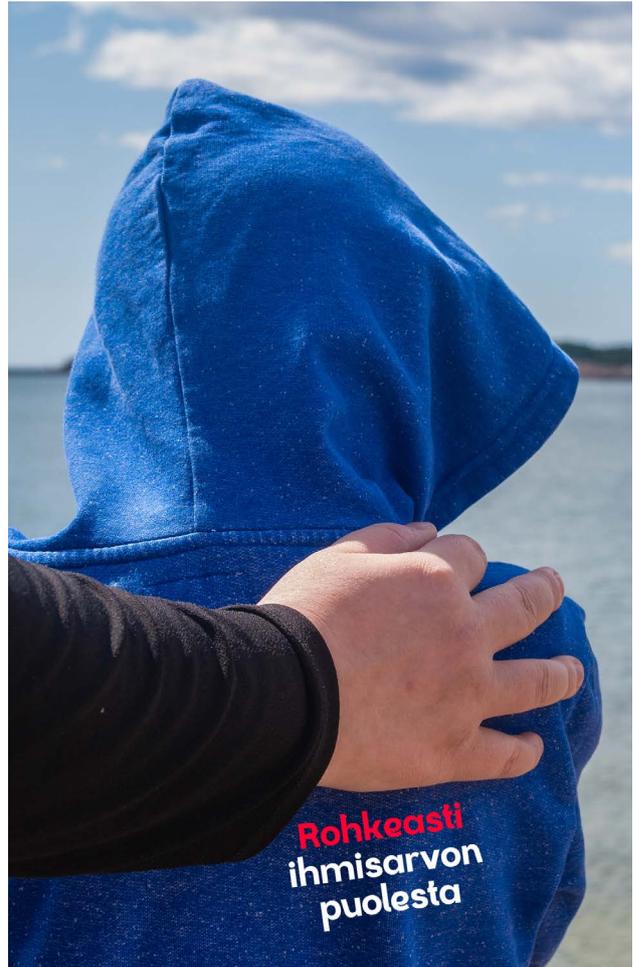
Kaksoisvelvollisuuden näkökulmasta terveydenhuollon ammattihenkilön on:

- Ensisijaisesti huolehdittava potilaan terveydestä ja hyvinvoinnista.
- Tunnistettava mahdolliset merkit kidutuksesta tai muusta vainosta.
- Noudatettava Istanbulin protokollan ohjeita.

Kaksoisvelvollisuuden noudattaminen on erityisen tärkeää, koska palautuskielto on ehdoton perusoikeus. Yksikin palautuskiellon rikkominen on liikaa. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö kieltäytyy auttamasta uhria, hän itse syyllistyy kaltoinkohteluun.

Terveydenhuollon ammattilaiset ovat velvollisia suojelemaan potilaiden ihmisoikeuksia ja hyvinvointia. Tämä velvollisuus ulottuu myös tilanteisiin, joissa potilaat ovat joutuneet tai voivat joutua kidutuksen tai muun epäinhimillisen kohtelun uhriksi. **Ammattilaiset eivät saa osallistua kidutukseen tai kaltoinkohteluun aktiivisesti tai passiivisesti.** Tämä koskee myös laajempaa kirjoa ihmisoikeusloukkauksia, kuten sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa. Tällaisia ovat esimerkiksi:

- **Seksuaalinen väkivalta:** raiskaus, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen häirintä.
- **Sukupuolen perusteella tehty väkivalta:** sukupuolielinten silpominen, pakkoavioliitot, kunniamurhat, naisiin kohdistuva perhe- ja lähisuhdeväkivalta.
- **Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuva väkivalta:** muun muassa uudelleenohjausterapioiden käyttö, pakotetut sukupuolenkorjausleikkaukset ja syrjivät terveydenhuollon palvelut.

Ammattilaisten on myös dokumentoitava ja raportoitava havaitsemansa ihmisoikeusloukkaukset. Tämä on tärkeää, jotta voidaan estää väkivallan jatkuminen ja mahdollistaa tekijöiden vastuuseen saattaminen.

Ammattilaiset ovat velvollisia suojelemaan haavoittuvassa asemassa olevia, kuten lapsia, naisia, vanhuksia ja vammaisia. Heidän tulee huomioida, että nämä ryhmät voivat olla alttiimpia joutumaan väkivallan ja hyväksikäytön uhriksi.

Ammattilaisten eettinen velvollisuus on varmistaa, että terveydenhuolto palvelee ihmisten hyvinvointia eikä sitä käytetä väkivallan tai sarron välineenä.

Kidutuksen ja kaltoinkohtelun oikeudellinen tutkinta

Kidutuksen vastainen yleissopimus (CAT) velvoittaa valtiot estämään kidutuksen, tutkimaan raportoidut tapaukset ja takaamaan uhreille hyvityksen. Tämä on ratkaisevan tärkeää ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja rankaisemattomuuden ehkäisemiseksi. Protokollan oikeudelliseen tutkintaan liittyvät ohjeet painottavat nopeaa, riippumatonta, tehokasta ja uhrilähtöistä tutkintaa, jossa noudatetaan kansainvälisiä oikeusstandardeja. Kidutuksen ja kaltoinkohtelun oikeudellisen tutkintaprosessin peruslähtökohtana on kansainväliset sopimukset, mutta prosessi toteutetaan kunkin oleskelumaan lakien ja asetusten mukaisesti.

Keskeiset tutkimusperiaatteet

Valtioilla on velvollisuus tutkia ilmoitettu kidutus nopeasti, puolueettomasti ja tehokkaasti. Tutkinnan on oltava perusteellinen ja huomioitava sukupuolen, iän ja muiden erityistarpeiden merkitys. Keskeisiä tutkimusperiaatteita ovat:

- **Riippumattomuus ja puolueettomuus:** Tutkintaelimillä ei saa olla kytköksiä tapauksen osapuoliin.
- **Nopeus ja tehokkuus:** Tutkinta on aloitettava viipymättä, ja siinä tulee hyödyntää korkeatasoisia oikeus- ja lääketieteellisiä menetelmiä.
- **Uhrin oikeudet ja osallistuminen:** Uhrin yksityisyys ja turvallisuus on suojattava koko prosessin ajan.
- **Rankaisemattomuuden ehkäisy:** Tutkinnan tulee tuottaa selkeitä toimenpidesuosituksia.

Tutkinnan tavoitteet ja menetelmät

Tutkinnan päätarkoituksena on selvittää väitetyt tosiseikat, tunnistaa vastuulliset ja tarjota uhreille oikeussuojakeinoja sekä hyvitystä. Tutkimuksen suorittajat keräävät todistusaineistoa uhrien ja todistajien lausunnoista, lääketieteellisistä arvioista sekä fyysisistä ja psykologisista löydöksistä ja asiakirjanäytöistä.

Uhrien ja todistajien kuuleminen:

- Haastatteluissa on vältettävä uhrien uudelleen-traumatisoitumista. Uhria ja todistajia on informoitava selkeästi prosessista ja heidän oikeuksistaan.
- Todistajien suojelu on ensisijaista, ja turvallisuusjärjestelyt voivat kattaa anonymiteetin.

Fyysisen ja oikeuslääketieteellisen näytön kerääminen:

- Todisteiden, kuten vammojen, biologisten jälkien ja kidutusvälineiden, dokumentointi on tehtävä standardien mukaisesti.
- Lääkärintarkastukset ja psykologiset arviot ovat välttämättömiä sekä uhrien tilan että kidutuksen todisteiden vahvistamiseksi.

Asiakirja- ja digitaalinen näyttö:

- Asiakirjat, kuten pidätysmääräykset ja sairauskertomukset sekä digitaaliset todisteet, kuten videot, ovat usein ratkaisevia.
- Kaikkien näytteiden säilytysketju ja aitouden varmistaminen ovat olennaisia oikeusprosesseissa.

Riippumattomat tutkintakomissiot

Jos valtiolliset tutkintaelimet eivät ole riippumattomia tai asiantuntevia, voidaan perustaa erityisiä tutkintakomissioita. Niiden tehtävänä on arvioida näyttöä, ehdottaa uudistuksia ja edistää oikeudenmukaisuutta. Komission jäsenet valitaan puolueettomuuden ja asiantuntemuksen perusteella, ja niiden toimintaa tukevat oikeuslääketieteelliset ja muut asiantuntijat.

Hyvitys ja oikeudellinen jatko

Uhreille on taattava oikeus osallistua oikeusprosesseihin, saada tietoa tutkinnan etenemisestä sekä saada suojelua. Hyvityksen tulee sisältää oikeudenmukainen taloudellinen korvaus, kuntoutus ja takeet rikosten toistumattomuudesta.

Istanbulin protokolla korostaa valtioiden vastuuta suorittaa tehokkaita ja riippumattomia tutkintoja kidutusta ja kaltoinkohtelua koskevissa tapauksissa. Noudattamalla protokollan standardeja voidaan turvata uhrien oikeudet ja edistää niiden toteutumista.

Fyysisten todisteiden tunnistaminen, tutkiminen ja dokumentointi

Kidutuksen aiheuttamat vammat ja oireet voivat olla laaja-alaisia ja niihin sisältyy niin fyysisiä, psykologisia kuin sosiaalisia vaikutuksia. Kidutuksen tai kaltoinkohtelun fyysinen arviointi on keskeinen osa kliinistä arviointia. Monet väkivallan muodot eivät jätä pysyviä jälkiä ja usein kidutuksesta ja kaltoinkohtelusta aiheutuneita jälkiä päästään tutkimaan vasta akuuttivaiheen vammojen ja oireiden parannuttua. Fyysiset todisteet voivat vahvistaa väitteitä kidutuksesta, mutta niiden puuttuminen ei sulje pois tapahtuneen väkivallan mahdollisuutta. Uhrin kertomusta ei tulisi koskaan kyseenalaistaa tai epäillä. Arvioitaessa uhrin kertomuksen yhteneväisyyttä suhteessa kidutusjälkiin otetaan kantaa vain vammojen syntymekanismiin ja luonteen yhteneväisyyteen, ei siihen, mitä uhri kertoo.

Fyysisten todisteiden tutkimisen tarkoituksena on paitsi tunnistaa kidutuksesta johtuvat vammat, myös kerätä luotettavaa ja objektiivista tietoa, jota voidaan hyödyntää oikeudellisissa prosesseissa sekä yksilön kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa huomioidaan fyysiset löydökset, diagnostiset tutkimukset sekä uhrin taustatarina. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että tutkimus suoritetaan uhrin hyvinvointia kunnioittaen, minimoiden uudelleentraumatisoitumisen riski.

Kidutuksen fyysiset seuraukset

Kidutuksesta aiheutuvat akuutti- ja kroonisen vaiheen vammat ja oireet vaihtelevat käytettyjen kidutusmenetelmien, kidutuksen ja kaltoinkohtelun keston sekä uhrin iän ja terveyden tilan mukaan. Fyysisestä kidutuksesta aiheutuvat seuraukset voivat olla psyykkisiä ja fyysisiä sekä itsestään paranevia että pysyviä, eri tavoin psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn vaikuttavia vammoja ja toimintahäiriöitä. Sekä akuuttien että kroonisten oireiden kohdalla kirjataan ylös oireen voimakkuus, lukumäärä, kesto sekä esiintymistiheys. Koska kidutuksen uhreille krooninen kipu on melko tavanomaista, kannattaa sen arvioimiseen hyödyntää erilaisia mittareita.

Lisäksi selvitetään:

- **Fyysisen kidutuksen tai kaltoinkohtelun vaikutukset liikkumiseen ja toimintakykyyn.** Miten vammat ovat vaikuttaneet kävelemiseen, liikkumiseen, asennon vaihtamiseen ja muihin toimintoihin akuutissa ja kroonisessa vaiheessa.
- **Hoitotoimenpiteet.** Miten ja kenen toimesta hoidettu (oleellista jatkohoidon suunnittelemisen kannalta) ja onko hoitohistoriasta saatavilla potilasasiakirjoja. Mahdollinen vuodelepo ja sen kesto, lääkitys ja muut akuutin tai myöhemmän vaiheen hoitotoimenpiteet ja mahdolliset hoitokertomukset.
- **Vammojen parantuminen.** Miten kauan vammojen paraneminen kestänyt, mahdolliset paranemisprosessin aikaiset tulehdukset tai muut komplikaatiot.

Tyypillisiä fyysisen kidutuksen akuuttivaiheen seurauksia

- verenvuoto, turvotus, kipu
- mustelmat, haavat, viillot
- murtumat, sijoiltaanmenot
- halvaus, halvausoireet, tunnottomuus
- ilmarinta, keuhkojen vammat
- näköhäiriöt
- tärykalvon puhkeaminen
- tumma tai verinen virtsa
- palovammat
- sähkövammat
- kemikaaleista tai syövyttävistä aineista aiheutuneet vammat
- kohtausoireet, tajuttomuus, tajunnan häiriöt
- muistihäiriöt, akuutti stressireaktio

Tyypillisiä fyysisen kidutuksen kroonisen vaiheen seurauksia

- arvet, pigmentaatiomuutokset
- luuston epämuodostumat, virheasennot
- hammasvammat
- arpeuttava kaljuuntuminen
- krooninen tai toistuva päänsärky
- selkäkiput, muut pitkittyneet kiputilat
- nivel- ja lihaskivut
- ruoansulatuselimistön häiriöt
- seksuaalitoimintojen häiriöt
- masennus, ahdistuneisuus
- unettomuus, painajaiset
- dissosiativiset takauumat
- muistivaikeudet

Läketieteelliset taustatiedot

Kidutuksesta ja kaltoinkohtelusta aiheutuneiden fyysisten todisteiden tutkimisessa ja arvioinnissa keskeistä on kattava anamneesi, jossa kerätään tietoa aiemmista lääketieteellisistä, kirurgisista ja psykiatrisista hoidoista ja toimenpiteistä. Lisäksi keskeistä on kartoittaa ja dokumentoida kaikki ennen kidutusta tai kaltoinkohtelua syntyneet vammat, mahdollinen lapsuuden ajan fyysinen kurittaminen ja perheväkivalta, mahdolliset muun väkivallan, onnettomuuksien ja konfliktialueella oleskelun tai sotilaspalveluksen ja/tai pakomatkan aikana aiheutuneet vammat ja arvioida näiden mahdollisia jälkiseurauksia. Huolellisesti laaditut anamneesi ja lääketieteelliset taustatiedot ovat erotusdiagnostisesti keskeisessä roolissa kidutusvammojen erottelamisesta suhteessa muihin aikaisempiin vammoihin ja sairauksiin.

Anamneesia laadittaessa lääketieteellisten taustatietojen lisäksi on tärkeää kartoittaa tunnistetietoja missä, milloin ja kenen toimesta kidutus tai kaltoinkohtelu on tapahtunut, millaisia kidutusmenetelmiä ja -välineitä on käytetty sekä kidutuksesta tai kaltoinkohtelusta aiheutuneet akuutit ja krooniset vammat. Kaikki uhrin esiin tuomat tai asiantuntijan tunnistamat oireet on kirjattava huolellisesti, vaikkei niillä olisi välttämättä yhteyttä fyysisiin löydöksiin. On myös mahdollista, ettei kidutuksesta ja kaltoinkohtelusta aina synny myöhemmässä vaiheessa todennettavia fyysisiä todisteita – tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei kidutusta tai kaltoinkohtelua olisi tapahtunut. Tarvittaessa klinikon tulisi hyödyntää erikoisalojen asiantuntijoiden konsultaatiota tai lisätutkimuksia, mutta näiden puuttuminen ei saa johtaa lääketieteellisen lausunnon mitätöintiin.

Fyysinen tutkiminen

Istanbulin protokolla korostaa, että kaikki lääketieteelliset tutkimukset tulee tehdä uhrin suostumuksella ja hänen hyvinvointinsa huomioiden. Potilaalla tulisi olla mahdollisuuksien mukaan oikeus valita lääkärin tai tutkivan asiantuntijan sekä tulkin sukupuoli. Arvioinnissa ja tutkimuksessa tulee välttää liiallista kivun, epämukavuuden tai esimerkiksi häpeän tunteen tai kulttuurisidonnaisiin soveliaisuussääntöihin liittyvän ahdistumisen aiheuttamista tutkittavalle. Kidutukseen liittyy usein alastomaksi pakottamista ja tämä tulisi huomioida tutkimustilanteessa. Fyysinen tutkimus voidaan suorittaa osissa sekä vaiheittain siten, että vain tutkittava osa kehosta paljastetaan kerrallaan. Tutkimuksessa dokumentoidaan löydösten sijainti, laajuus, ulkonäkö ja mahdolliset taustatiedot niiden syntymekanismista. Iho tutkitaan perusteellisesti ja mahdolliset arvet, pigmenttimuutokset, haavat, nivelten ja luiden virheasennot sekä muut näkyvät löydökset kirjataan kehokarttoihin. Potilaan suostumuksella löydökset voidaan myös kuvata ja niiden yhteydessä tulisi käyttää mitta- ja väriskaalaa. Kuvatessa tulee muistaa merkitä kuviin tunnistustiedot (henkilön nimi, paikka ja päivämäärä, kuvatun kehon osan nimi).

Fyysisen tutkimuksen tueksi voidaan suorittaa diagnostisia testejä, kuten kuvantamistutkimuksia tai laboratoriokokeita. Näitä käytetään esimerkiksi murtumien ja sisäelin- tai hermostovaurioiden havaitsemiseksi tai todentamiseksi. Pään alueen vammojen tutkimisessa oleellisena tutkimuksena käytetään esimerkiksi pään ja kaularangan magneetti-

ja TT-kuvauksia. Yhtä tärkeää on se, että vaurio-
löydösten tulkinnaissa ja hoidossa konsultoidaan
erikoislääketieteen osaajia, jotta päähän tai muihin
kehon osiin kohdistuneista iskuista aiheutuneita
vammoja osataan tulkita ja hoitaa oikein. Seksuaalisen
väkivallan ja kidutuksen uhrien tutkimuksissa hyödyn-
nettävä mahdollisuuksien mukaan seksuaalisen
väkivallan tutkimiseen erikoistuneita ammattilaisia,
erityisesti lasten kohdalla. Tarvittaessa tulisi toteut-
taa lisätutkimukset esimerkiksi sukuelinten vammojen
tai seksitautien havaitsemiseksi. Äskettäin tapahtu-
neen kidutuksen tai kaltoinkohtelun tutkimisessa ja
dokumentoinnissa noudatetaan mahdollisuuksien
mukaan edellä mainittuja tutkimus- ja dokumentaatio-
menetelmiä. Näiden lisäksi tärkeä tutkia ja säilöä
uhrin päällä olleet vaatteet ja muut todisteet
asianmukaisesti.

Jokainen terveydenhuollon ammattilainen on
velvollinen tutkimaan ja dokumentoimaan epäilystä
kidutuksesta ja kaltoinkohtelusta aiheutuneita
vammoja, mutta yleensä tutkimuksen tai yhteenvedon
lausunnoista tekee lääkäri. Terveydenhuollon
ammattilaisten tekemät tutkimukset ja kirjaukset
voivat kuitenkin olla keskeisessä roolissa osana
lääkärin tekemiä johtopäätöksiä ja lausuntoja. Tutkivan
lääkärin ei tarvitse aina olla oikeuslääkäri vaan fyysisen
tutkimuksen ja lausunnon voi myös tehdä muu
kidutuksen ja kaltoinkohtelun fyysiseen tutkimiseen
erikoistunut kliininen asiantuntija.

Löydösten tulkitseminen

Uhrin kertomuksen, lääketieteellisten taustatietojen
sekä fyysisen tutkimuksen pohjalta kliinikon
tulee tulkita fyysisten ja psyykkisten löydösten
todennäköistä yhteyttä mahdolliseen kidutukseen tai
kaltoinkohteluun. Löydökset voivat sisältää oireita,
merkkejä, taustatietoja, diagnostisia testituloksia,
valokuvia sekä aiempia lääketieteellisiä arvioita.
Kliinikon tulisi tulkita fyysisten oireiden ja löydösten
sekä kerrottujen tietojen pohjalta niiden yhteyttä
epäiltyyn kidutukseen tai kaltoinkohteluun, peilaten
päätöksiä tunnettuihin kidutusmenetelmiin ja niihin
liittyviin yleisimpiin jälkiseurauksiin, huomioiden myös
alueellisesti kidutusmenetelmät ja niiden esiintyvyys.
Arvioinnissa käytetään yhdenmukaisuustasoa (katso
seuraava taulukko), kunkin erillisen löydöksen
yhteydessä. Kidutuksesta ei aina jää fyysisiä todisteita.
Silloin vammojen synnyn arviointi on erityisen tärkeää.

Istanbulin protokollan mukainen kidutus- ja kaltoinkohtelulöydösten yhdenmukaisuuden arviointi

1. **Ei yhdenmukainen:** epäilty kidutus tai kaltoinkohtelu ei ole voinut aiheuttaa löydöstä.
2. **Yhdenmukainen:** epäilty kidutus tai kaltoinkohtelu on voinut aiheuttaa löydöksen, mutta löydös on epäspesifi ja sille on useita muita mahdollisia syitä.
3. **Erittäin yhdenmukainen:** epäilty kidutus tai kaltoinkohtelu on voinut aiheuttaa löydöksen, ja mahdollisia muita syitä on vähän.
4. **Tyypillinen:** löydöstä havaitaan yleensä tämän tyyppisen väitetyn kidutuksen tai kaltoinkohtelun yhteydessä, mutta olemassa on muita mahdollisia syitä.
5. **Diagnostinen:** Löydös ei olisi voinut aiheutua millään muulla kuin kuvatulla tavalla.

Erityisen tärkeää yhdenmukaisuuden arviointi on tilanteissa, joissa on käytetty sellaisia kidutusmenetelmiä, joista ei jää aina pysyviä fyysisiä todisteita, kuten (päävammat, sähkökidutus, tukehduttaminen, asento- ja seksuaalikiidutus). On myös tärkeää tiedostaa, että kidutusmenetelmät muuttuvat ja kehittyvät, ja aina ei ole ennakkotietoja tietyn kidutusmenetelmän vaikutuksista tai esiintyvyydestä.

Muistilista kliiniseen arviointiin

1. Varmista potilaan suostumus ja luo turvallinen ilmapiiri.
2. Tee kattava anamneesi ilman johdattelevia kysymyksiä.
3. Tunnista ja kirjaa akuutit ja krooniset oireet yksityiskohtaisesti.
4. Kirjaa löydökset ja havainnot kehokarttaan. Potilaan suostumuksella dokumentoi löydökset valokuvaamalla. Muita tunnistustiedot.
5. Tee tutkimus vaiheittain ja kunnioita potilaan yksityisyyttä.
6. Konsultoi tarvittaessa erikoislääkäreitä ja käytä saatavilla olevia diagnostisia keinoja ja lisätutkimuksia.
7. Muista, että löydösten puute ei sulje pois kidutuksen mahdollisuutta.

Taulukko 2. Yleisimpiä fyysisen kidutuksen menetelmiä ja niistä aiheutuvia vammoja akuutti- ja kroonisessa vaihteessa.

KIDUTUS-MENETelmä	YLEISIÄ AKUUTTI-VAIHEEN OIREITA JA LÖYDÖKSIÄ	YLEISIÄ MYÖHEMMÄN VAIHEEN OIREITA JA LÖYDÖKSIÄ	ERITYISHUOMIOITA TUNNISTAMISEEN JA TUTKIMISEEN
<p>Päähän kohdistuva väkivalta</p> <p>Päähän kohdistuva väkivalta voi tarkoittaa esimerkiksi päähän kohdistuneita lyöntejä nyrkillä tai esineellä tai sähkökidutusta.</p> <p>Suurin osa kidutusta kokeneista on kertonut päähän kohdistuneesta väkivallasta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pään ja kasvojen alueen ruhjeet ja mustelmat • Turvotus • Kipu • Huimaus, pahoinvointi, oksentelu • Silmän vammat, näköhäiriöt • Aivoruhje vammakohdassa tai contrecoup-löydökset • Päänsisäinen verenvuoto • Tajuttomuus • Korvien vammat, tärykalvon repeäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Krooninen/jatkuva päänsärky, niskaperäinen päänsärky ja muut pään alueen kiputilat • TMJ-oireyhtymä • Huimaus • Muistin tai kognitiivisten toimintojen heikentyminen • Kohtausoireet • Kortikaalinen atrofia • Diffuusit aksonaaliset vauriot • Kasvojen ja pään alueen jäljet ja vammat • Aistitoimintojen häiriöt, kuulon aleneminen, näköhäiriöt • Ärtynisyys, tunteiden säätelyn haasteet • Unihäiriöt 	<ul style="list-style-type: none"> • Päänahan mustelmat harvoin näkyviä • Tarvittaessa kuvantamistutkimukset sekä psykologinen ja neuropsykologinen arvio • Tiedostettava, että tylpän esineen aiheuttaman aivovamman diagnosointi voi olla haastavaa ja kuvantamistutkimukset voivat tapahtuneesta väkivallasta huolimatta antaa negatiivisia tutkimustuloksia. • Lievät ja keskivaikeat aivovammat voivat jäädä tunnistamatta esimerkiksi masennus- tai traumaperäisten oireiden vuoksi. • Tarvitaan moniammatillista arviota kartoittamaan oireiden taustalla olevat mahdolliset psykologiset, neuropsykologiset sekä neurologiset toimintahäiriöt ja vammat.
<p>Jalkapohjien lyöminen eli falanga</p> <p>Falangassa uhrin jalkapohjiin ja jalkoihin kohdistetaan toistuvia lyöntejä tylpällä esineellä, kuten kepillä tai rautaputkella</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Turvotus • Mustelmat • Ruhjeet • Murtumat • Pehmytkudosvauriot • Jalkapohjan kalvojänteen repeäminen • Lihassaitio-oireyhtymä • Kantapään ja päkiän rasvatyynyjen murskaantuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kävelyn ja liikkumisen ongelmat • Jalan ja alaraajojen kiputilat ja toimintahäiriöt • Lihassaitio-oireyhtymän jälkitilat • Kantapään ja päkiän rasvatyynyjen atrofia • Jäykät ja epäsäännölliset arvet jalan ihossa sekä ihonalaisissa kudoksissa • Plantaarifaskiitti • Jalkojen luiden ja nivelten virheasennot • Perifeerinen neuropatia 	<ul style="list-style-type: none"> • Alaraajojen sekä niiden toiminnan ja ihon huolellinen tutkiminen. • Tarvittaessa kuvantamistutkimukset • Falangasta aiheutuvat oireet voivat syntyä joko suoraan pahoinpitelyn tai turvotuksen aiheuttamien kudosvaurioiden seurauksena.
<p>Riiputtaminen ja muu asentokidutus</p> <p>Asentokidutuksessa henkilö pakotetaan tai sidotaan hankaliin tai kivuliaisiin asentoihin ilman mahdollisuutta liikkua tai vaihtaa asentoa.</p> <p>Riiputtamisen eri muotoja ovat mm. teurastamoriiputus, käänteinen teurastamoriiputus, parrot perch sekä ristiasento.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kipu • Hermopunosvauriot • Sitomisesta aiheutuneet ihovammat, hiertymät ja ruhjeet • Raajojen heikkous • Tuntopuutokset- ja harhat • Pinnallinen kipu • Jännerefleksien puuttuminen • Nivelsiteiden repeämät • Nivelten, erityisesti lapaluun ja hartiasseudun sijoiltaanmenot 	<ul style="list-style-type: none"> • Pitkäkestoiseen sitomiseen liittyvä karvatuppien puuttuminen tai arvet. • Pysyvät hermovauriot • Lihassatrofia • Ylä- ja alaraajojen toimintahäiriöt • Pitkittyneet kiputilat 	<ul style="list-style-type: none"> • Riiputtamisesta jää usein vain vähän tai ei laisinkaan näkyviä jälkiä. • Riiputtamisen tai asento- kidutuksen aiheuttamat vammat vaihtelevat käytetyn menetelmän ja sen keston mukaan. • Motorinen tutkiminen • Tuntoaistin ja refleksien tutkiminen • Neurologinen tutkimus • Tarvittaessa kuvantamistutkimukset

KIDUTUS- MENETELMÄ	YLEISIÄ AKUUTTI- VAIHEEN OIREITA JA LÖYDÖKSIÄ	YLEISIÄ MYÖHEMMÄN VAIHEEN OIREITA JA LÖYDÖKSIÄ	ERITYISHUOMIOITA TUNNISTAMISEEN JA TUTKIMISEEN
<p>Sähkökidutus</p> <p>Sähkökidutuksessa kehoon johdetaan sähkövirtaa elektrodien kautta. Sähkövirran vaikutuksia tehostetaan usein käyttämällä vettä tai geelejä, joiden avulla myös estetään näkyvien sähköpalovammojen syntyminen.</p> <p>Sähkövirta kulkee kiinnitettyjen elektrodien välillä supistaen kaikki reitillä olevan lihakset.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kipu • Sähköpalovammat ja jäljet elektrodien kiinnityskohdissa (yleisimmät varpaat, sormet, kädet, jalat, nännit, suu, huulet ja genitaalialueet) • Pehmytkudosvauriot, murtumat ja nivelten sijoiltaanmenot 	<ul style="list-style-type: none"> • Riippuen sähkökidutuksen voimakkuudesta ja elektrodien sijainnista, erilaiset pehmytkudosvauriot, kompressio-murtumat, nivelten (erityisesti olkanivelen) sijoiltaanmenot sekä kaula- ja lannerangan radikulopatiat ja niiden jälkitilat ovat mahdollisia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Seksuaalisen kidutuksen yhteydessä tyyppillistä sähköiskujen johtaminen genitaalialueille. • Hampaisiin johdettu sähkö voi aiheuttaa • mm. hampaiden vaurioita ja irttoamista, erilaisia suun ja leuan alueen murtumia, toimintahäiriöitä sekä tulehduksia. • Kirjaa mahdollisuuksien mukaan tiedot virran voimakkuudesta, elektrodien lukumäärästä, sijainnista sekä muodosta.
<p>Hammaskidutus</p> <p>Hampaiden murtaminen. repiminen tai poraaminen.</p> <p>Hampaisiin kohdistuva sähkökidutus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Puuttuvat hampaat, hammasvauriot • Nielun ja sisäosien vammat • Ikenien turvotus • Verenvuoto, kipu • Leuan murtumat ja pehmytkudosvauriot • Hammaspaikkojen irttoaminen • lentulehdukset ja muut infektiot • Vankila- tai pidätysolosuhteista johtuva hampaiden huono kunto 	<ul style="list-style-type: none"> • Hammasvammat • Tulehdukset, karies • Purennan ja leukanivelen toimintahäiriöt sekä niihin liittyvät kiputilat • Jäljet ja arvet kasvoissa, poskien ja suun sisäpinnoilla 	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollisuuksien mukaan hammaslääkärin konsultaatio ja tutkimus • Tarvittaessa pelkopotilaan tutkiminen ja hoito erikoissairaanhoidossa ja nukutuksessa.

KIDUTUS- MENETELMÄ	YLEISIÄ AKUUTTI- VAIHEEN OIREITA JA LÖYDÖKSIÄ	YLEISIÄ MYÖHEMMÄN VAIHEEN OIREITA JA LÖYDÖKSIÄ	ERITYISHUOMIOITA TUNNISTAMISEEN JA TUTKIMISEEN
<p>Tukehduttaminen</p> <p>Uhrin tukehduttaminen vedellä, kuristamalla, hirttämällä tai muulla tavoin, niin että uhri lähes tukehtuu (kuiva tai märkä submarino).</p> <p>Uhri voidaan pakottaa esimerkiksi hengittämään pölyä, kemikaaleja tai epäpuhdasta, esimerkiksi ulosteita sisältävää vettä.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Petekia • Keuhkokuume • Kasvojen turpoaminen • Nenä- ja korvaverenvuoto • Ihoreaktiot • Suuinfektiot • Akuutit hengitystieongelmat • Kaulan ja niskan hankaumat, mustelmat ja ruhjeet • Kieliluun ja kurkunpään ruston murtumat • Tajunnan menetys ja tajunnan tason häiriöt • Lyhytkestoinen muistinmenetys tai kognitiivisen toimintakyvyn häiriöt • Tukehduttamisesta aiheutuva hypoksia tai anoksia 	<ul style="list-style-type: none"> • Myöhäisiä komplikaatioita: aspiraatiopneumonia, pulmonaaliödeema, kouristuskohtaukset • Pitkittyneet hengityselimistön oireet • Pitkäkestoinen muistinmenetys tai kognitiivisen toimintakyvyn häiriöt • Tukehduttamisen aiheuttama aivovamma ja sen jälkitilat • Neurologiset ja neuropsykologiset oireet 	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollisen aivovamman ja sen jälkitilojen tutkiminen • Pään, keuhkojen ja murtumien kuvantamistutkimukset • Psykologiset ja neuropsykologiset tutkimukset. • Lyhytkestoisesta tukehduttamisesta aiheutuneet löydökset ovat usein vähäisiä tai puuttuvat kokonaan.
<p>Seksuaalinen kidutus</p> <p>Seksuaaliseen kidutukseen liittyvä fyysinen väkivalta voi olla esimerkiksi sukuelinten silpomista, polttamista ja lyömistä, genitaalialueille kohdistettua sähkökidutusta sekä raiskaus esineellä tai yhdynnällä.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Emättimen tai peräaukon vuoto • Genitaal- ja peräaukon alueen kipu, haavat, mustelmat, repeämät, hiertymät ja turvotus • Tulehdukset, sepsis • Seksitaudit • Silpomisen jälkitilat • Genitaalialueiden sähkö- ja palovammat 	<ul style="list-style-type: none"> • Virtsaamisen ja olostamisen häiriöt ja kiputilat • Lantion alueen kipuoireet • Krooninen kipu • Seksuaalitoimintojen häiriöt • Kuukautishäiriöt • Seksuaalisesta väkivallasta aiheutunut raskaus tai lapsettomuus • Krooniset seksitaudit (mm. HIV, hepatiitti, herpes) 	<ul style="list-style-type: none"> • Tutkimisessa sensitiivinen ja traumatietoinen työote • Käytä ja konsultoi tutkimuksissa mahdollisuuksien mukaan seksuaalisen väkivallan tutkimiseen ja dokumentointiin erikoistuneista asiantuntijoita, erityisesti lasten ja nuorten kohdalla. • Selvitä uhrin tuen tarve ja ohjaa tarpeenmukaisen jatkohoidon ja -tuen piiriin.

Psykologisten todisteiden tutkiminen ja arviointi

Kidutuksesta aiheutuneet psykologiset seuraukset ovat yleisiä, minkä vuoksi psykologinen arviointia suositellaan aina. Kidutus aiheuttaa kärsimystä, jonka vaikutukset voivat olla pitkäkestoisia ja ilmetä erilaisina, monimutkaisina psyykkisinä ja kognitiivisina oireina ja toimintakyvyn haasteina. Kidutuksen ja sen psykologisten seurausten tunnistaminen ja dokumentointi vaatii erityistä huomioita – se on keskeistä paitsi uhrin oikeusturvan myös hoidon suunnittelun ja toteutuksen kannalta. Istanbulin protokolla velvoittaa kaikkia terveyden-huollon ammattilaisia raportoimaan ja kirjaamaan kaikki kidutukseen viittaavat merkit ja oireet, psykologiset mukaan lukien. On kuitenkin tärkeää huomioida, että tarkempi psykologinen arviointi ja todisteiden dokumentointi vaativat usein lisäkoulutusta ja erityistä asiantuntemusta. Vaikka kaikille kidutuksesta selviytyneille ei kehity diagnosoitavia mielenterveysongelmia, ovat tietyt psyykkiset oireet ja tunnereaktiot tyypillisiä.

Kidutuksen ja kaltoinkohtelun psykologiset seuraukset

Kidutuksesta aiheutuvat psykologiset seuraukset vaihtelevat käytetyn kidutusmenetelmän sekä yksilöllisten tekijöiden mukaan. On kuitenkin erotettu ja dokumentoitu tiettyjä oireyhtymiä ja psykologisia reaktioita, jotka on havaittu yleisiksi kidutuksen ja kaltoinkohtelun uhrien keskuudessa. Kidutuksen tarkoituksena on saattaa uhri äärimmäisen avuttomuuden ja ahdistuksen tilaan, minkä seurauksena voi kehittyä kognitiivisten, emotionaalisten sekä käyttäytymiseen ja persoonallisuuteen liittyvien toimintojen muutoksia.

Psykologiset vaikutukset voidaan jakaa akuutteihin ja pitkittyneisiin oireisiin. Kidutukseen liittyvät akuuttivaiheen psykologiset oireet ovat usein selkeitä ja tunnistettavissa lyhyessä ajassa kidutuskokemuksen jälkeen, ja ne voivat olla voimakkaita ja monimuotoisia. Akuuttivaiheen oireet tulisi dokumentoida ja kirjata mahdollisimman nopeasti. Kidutukseen liittyvät pitkittyneet psykologiset vaikutukset voivat kehittyä viikkojen, kuukausien tai jopa vuosien aikana kidutuksen jälkeen. Nämä oireet ovat usein pitkäkestoisempia ja vaikuttavat merkittävästi uhrin elämänlaatuun.

Akuutissa vaiheessa uhri voi kokea mm. voimakasta ahdistusta, pelkoa, sekavuutta, ruokahalun muutoksia, unettomuutta, paniikki- ja stressireaktioita, sekä dissosiaatio-oireita ja muistivaikeuksia. Kroonisessa vaiheessa oireet voivat kehittyä traumaperäiseksi stressihäiriöksi (PTSD), masennukseksi, itsetuhoiseksi ajatuksiksi ja sosiaalisesti vetäytymiseksi. Pitkittyessään ja hoitamattomina oireet voivat aiheuttaa sekä sosiaalisen että ammatillisen toimintakyvyn rajoitteita että inhimillistä kärsimystä.

Psykologinen arviointi

Haastateltaessa kidutuksen uhreja tai kidutuksesta selviytyneitä, tulee käyttää haastattelemiseen suositeltuja tekniikoita ja huomioida asiaankuuluvia näkökohtia uhrin taustasta. Näissä tilanteissa psykologisella arvioinnilla on keskeinen rooli kidutus-epäilyjen toteen näyttämiseksi. Tilanteissa, missä fyysiset vammat ovat jo parantuneet, psykologisella arvioinnilla saadaan oleellista näyttöä esimerkiksi oikeuslääketieteellisiin tutkimuksiin, turvapaikkahakemuksiin sekä uhrin hoidontarpeen arviointiin sekä korvausvaatimusten tueksi. Oikeuslääketieteellisen ja Istanbulin protokollan mukaisen psykologisen arvioinnin tavoitteena on arvioida uhrin kertomuksen ja psykologisten löydösten todennäköisyyttä suhteessa väitettyyn kidutukseen tai kaltoinkohteluun.

Psykologisina todisteina käytetään uhrin kertoman lisäksi sanallista ja ei-sanallista viestintää, tunnereaktioita, affektiresonanssia ja käyttäytymiseen liittyviä havaintoja. Protokolla painottaa, että arvioinnin aikana tulee kiinnittää huomiota uhrin kulttuurisiin ja kielellisiin erityispiirteisiin, jotta vältetään väärintulkinnat. Psykologisessa arvioinnissa on keskeistä kartoittaa aiempi psykologinen ja/tai psykiatrinen hoitohistoria, päihteiden käyttö, mahdolliset aiemmat mielentilatutkimukset sekä psykologiset ja neuropsykologiset arvioinnit.

Yleisiä kidutuksesta aiheutuvia psykologisia seurauksia

- Traumaattisten tapahtumien uudelleen eläminen - takaumat (flashback), tunkeutuvat muistikuvat
- Välttelykäyttäytyminen
- Voimakkaat ja hallitsemattomat vireystilan vaihtelut
- Minäkäsityksen vahingoittuminen
- Kognition ja mielialan kielteiset muutokset
- Syyllisyyden ja häpeän tunteet
- Masennus- ja ahdistusoireet
- Dissosiaatio, depersonalisaatio ja epätypillinen käyttäytyminen
- Somaattiset oireet
- Unihäiriöt
- Päihteiden väärinkäyttö
- Seksuaaliset ongelmat
- Psykoottiset oireet
- Neuropsykologiset ja neurokognitiiviset toimintahäiriöt

Kidutuksen psykologisten seurausten diagnostiset määritelmät ja työkalut

Istanbulin protokollan mukaan kidutuksen psykologisten seurausten diagnosoinnissa tulee käyttää kansainvälisesti hyväksytyjä diagnoosikriteerejä, kuten DSM-5 ja ICD-11. Diagnoointi tulisi tehdä aina koulutetun ammattilaisen toimesta ja siihen tulisi sisältyä perusteellinen arviointi oireiden vakavuudesta ja vaikutuksista uhrin elämänlaatuun. Olennaista on, että ammattilaiset käyttävät psykologisen arvioinnin tukena sekä diagnostisia työkaluja että Istanbulin protokollan mukaisia ohjeistuksia haastattelun ja dokumentoinnin osalta. Diagnooseilla on usein keskeinen rooli oikeusprosesseissa, mutta on tärkeää tiedostaa, ettei kaikille kidutusta kokeneille kehity diagnosoitavissa olevaa psyykkistä sairautta.

Psykologinen arviointi perustuu kliiniseen haastatteluun ja diagnostisiin testeihin. Istanbulin protokollassa mainitut psykologiset testit ja arviointimenetelmät voivat sisältää sekä yleisiä psykologisia arviointityökaluja sekä kansainvälisesti käytössä olevia diagnostisia haastatteluita ja standardisoituja kyselylomakkeita. Näin varmistetaan, että arvioinnissa huomioidaan kidutuksen psyykkiset vaikutukset kokonaisvaltaisesti ja asianmukaisella tarkkuudella.

Yleisimmät diagnoosit

- Traumaperäiset oireyhtymät
- Akuutti stressihäiriö
- Masennushäiriöt
- Ahdistushäiriöt
- Päihteidenkäyttöhäiriö
- Dissosiativiset ja persoonallisuushäiriöt
- Somatoformiset häiriöt
- Kaksisuuntainen mielialahäiriö
- Psykoottiset häiriöt
- Yleissairaudesta, kuten esimerkiksi aivovammasta johtuvat tietoisuuden, ajan- ja paikantajun, tarkkaavaisuuden, keskittymiskyvyn, muistin ja toimintakyvyn toimintahäiriöt
- Syvästi traumaattiset kokemukset voivat johtaa pysyvään persoonallisuuden muutokseen, jolle on ominaista vihamielisyys, epäluuloisuus, sosiaalinen vetäytyneisyys, pelko, tyhjyys sekä vääristynyt omakuva. Nämä muutokset vaikuttavat merkittävästi uhrin sosiaalisiin suhteisiin ja toimintaan.

Psykologisten todisteiden arvioinnin, tutkimisen ja dokumentoinnin muistilista

HAASTATTELUN MUISTILISTA

1. **Luo turvallinen ympäristö:** Huolehdi, että haastattelu tapahtuu rauhallisessa paikassa ilman keskeytyksiä.
2. **Selitä prosessi ja rakenna luottamuksellinen ilmapiiri:** Kerro uhrille arvioinnin ja dokumentoinnin tarkoituksesta ja luottamuksellisuudesta.
3. **Kysy oireista ja kokemuksista:** Keskity kysymyksiin, jotka selvittävät ahdistus-, pelko- ja dissosiaatio-oireita sekä trauman uudelleen elämistä ja trauman uudelleen elämistä.
4. **Vältä liian yksityiskohtaisia kysymyksiä traumaista:** Anna uhrille tilaa kertoa omassa tahdissaan.
5. **Ole empaattinen ja neutraali:** Vältä arvostelua ja anna uhrille tunne, että hän tulee kuulluksi ja uskotuksi.

DOKUMENTOINNIN OHJEET

Dokumentoinnin tulisi olla mahdollisimman tarkkaa, jotta se toimii todisteena oikeudellisissa prosesseissa ja auttaa uhrin kuntoutuksessa.

1. **Kuvaile oireet tarkasti:** Dokumentoi oireet objektiivisesti ja kuvaa niiden voimakkuus, esiintymistiheys ja vaikutus.
2. **Kliinisen tutkimuksen tulokset** – kirjaa psykologisten testien ja haastatteluiden tulokset.
3. **Käytä standardoituja diagnoosikriteerejä:** PTSD, masennus ja ahdistuneisuus tulisi diagnosoida lääketieteellisten kriteerien mukaan.
4. **Dokumentoi uhrin oma kuvaus kokemuksistaan:** Kirjaa uhrin oma kertomus tapahtumista ja koetuista oireista hänen omilla sanoillaan.
5. **Tarkista dokumentin yksityisyys ja turvallisuus:** Varmista, että dokumentit säilytetään turvallisesti ja varmista niiden käyttö ainoastaan oikeutettuihin tarkoituksiin.

TUTKIMISEN MUISTILISTA

1. **Kliininen haastattelu** – jossa kartoitetaan uhrin kokemat oireet ja psykologinen tila.
2. **Arvioi ja kartoita psykologisia oireita ja käyttäytymistä:** Tarkkaile tunteiden ilmaisua, mahdollista sekavuutta, pelkotiloja ja trauman merkkejä.
3. **Käytä psykologisia testejä:** Psykologiset testit – kuten CAPS (Clinician-Administered PTSD Scale) ja HTQ (Harvard Trauma Questionnaire), joita käytetään PTSD:n ja muiden traumaattisten oireiden arviointiin. Oireiden arvioinnissa voidaan käyttää kyselyitä ja skaalauksia kuten PTSD-arviointimenetelmiä.
4. **Istanbulin protokollan ohjeistukset ja lomakkeet** sisältävät tiettyjä kysymyksiä ja haastattelurakenteita, joilla selvitetään kidutuksen erityispiirteitä (esim. traumaattiset muistot, psyykinen ja fyysinen kärsimys).
5. **WHOQOL-BREF (WHO Quality of Life-BREF)** – elämänlaadun arviointikysely, joka auttaa kartoittamaan kidutuksen vaikutuksia elämänlaatuun.
6. **Selvitä sosiaalinen toimintakyky:** Kartoita kokemuksien vaikutukset uhrin sosiaaliseen elämään, ammatilliseen toimintakykyyn ja ihmissuhteisiin. Hyödynnä esimerkiksi elämänlaadun arviointilomakkeita – kuten WHOQOL-BREF, jolla kartoitetaan kidutuksen vaikutuksia elämänlaatuun ja toimintakykyyn.

Seksuaalinen kidutus ja sukupuolittunut väkivalta

Seksuaalisella tai seksuaalisoidulla kidutuksella tarkoitetaan seksuaalisuontoisia fyysisiä, sanallisia ja tunnetason tekoja, joiden tarkoituksena on aiheuttaa uhrille psyykkistä ja fyysistä kärsimystä. Seksuaalinen kidutus saattaa sisältää monia väkivallan muotoja, jotka voivat kohdistua uhrin seksuaalisuuteen, sukuelimiin tai sukupuoli-identiteettiin. Istanbulin protokolla määrittelee **sukupuoleen perustuvan väkivallan teoiksi**, joka kohdistuu henkilöön hänen sukupuolensa, sukupuoli-identiteettinsä, sukupuolen ilmaisunsa tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella.

Istanbulin sopimus tunnustaa, että naisiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeusrikkomus ja sukupuolten välisen epätasa-arvon ilmentymä. Sopimus tarjoaa kattavan kehyksen väkivallan ennaltaehkäisyyn koulutuksen, tietoisuuden lisäämisen ja asenteiden muuttamisen kautta. Sopimus velvoittaa valtiot tarjoamaan uhreille tukipalveluita kuten turvakoteja, oikeusapua ja terveydenhuoltoa. Lisäksi se edellyttää, että väkivallantekijät saatetaan vastuuseen teoistaan. Sopimus käsittelee kaikkia väkivallan muotoja. Se kieltää seksuaalisen häirinnän työpaikoilla, koulussa ja muissa yhteisöissä. Lisäksi se tunnustaa sota- ja konfliktitilanteissa naisiin kohdistuvan väkivallan sodankäynnin välineeksi ja kieltää naisten sukuelinten silpomisen ja pakkoavioliitot.

Seksuaaliseen kidutukseen ja sukupuolittuneeseen väkivaltaan voi liittyä ihmiskauppaa. Ihmiskauppa on komplisoitunutta ja siinä käytetään usein kaikkia väkivallan muotoja.

Seksuaalinen kidutus

Seksuaalista kidutus voi olla esimerkiksi alastomaksi, nöyryyttäviin asentoihin tai seksuaalisiin tekoihin pakottamista. Seksuaalista kidutusta on myös raiskauksella uhkailu, raiskaus yhdynnällä tai esineillä, sukuelimiin kohdistuva sähkökidutus sekä pakko-sterilisaatio, neitsytkokeet ja sukuelinten silpominen. Seksuaalisen suuntautumisen ”parannushoidot” ja sukupuoli-identiteetin mitätöinti voivat olla kidutusta tai kaltoinkohtelua.

Miesten ja naisten kokemassa seksuaalisessa kidutuksessa on joitakin eroja, vaikka suurin osa seksuaalisen kidutuksen muodoista ja seurauksista ovat samoja eri sukupuolilla. Naisiin kohdistuvaan seksuaaliseen kidutukseen voi usein liittyä seksuaalisia solvauksia, intiimialueiden, rintojen ja pakaroiden sekä sukuelinten fyysistä kidutusta. Miesten kohdalla

seksuaalinen kidutus saattaa sisältää sähkökidutusta, sukuelimiin kohdistuvia lyöntejä sekä anaalista kidutusta.

Seksuaalinen kidutus on usein pitkittynyt tilanne, johon sisältyy useita erilaisia traumaattisia tilanteita tai tapahtumia. Seksuaalista kidutusta tutkittaessa ja arvioitaessa on tärkeää tiedostaa, että uhrin on usein vaikea kertoa yksityiskohtaisesti kaikesta kokemastaan. Seksuaaliseen kidutukseen liittyy usein kulttuurista häpeää ja pelkoa yhteisön ulkopuolelle jäämisestä, jos seksuaalisen kidutuksen kokemukset tulisivat ilmi. Joskus miehet saattavat saada seksuaalisen kidutuksen yhteydessä erektion ja/tai siemensyöksyn, mikä voi aiheuttaa monelle hämmennystä ja häpeää. Tällöin voi olla tarpeellista normalisoida, että kyseessä on tahdosta riippumaton fysiologinen reaktio. Naisten kohdalla seksuaaliseen kidutukseen voi liittyä raskaaksi tuleminen, sen pelko ja/tai neitsyyden menettämisen häpeä ja pelko. Näistä voi seurata (perheen tai yhteisön) ja kunnian menettäminen, aseman sosiaalisten verkostojen katkeaminen sekä yhteisön hyljeksiminen. Seksuaaliseen kidutukseen liittyy myös aina seksitautien, mukaan luki HIV- ja hepatiittitartunnan riski.

Akutteja seksuaalisen kidutuksen ja väkivallan merkkejä

- Emättimen tai peräaukon vuoto/verenvuoto
- Genitaalialueiden mustelmat, haavat, ruhjeet, nirhaumat, turvotus ja kipu sekä palovammat tai sähkökidutuksen jäljet
- Muut seksuaalikiidutuksen aikana aiheutuneet vammat muualla kehossa
- Seksitaudit, infektiot, hiivatulehdus, bakteerivaginoosi, kihomadot
- Vesi- tai verikives, kiveksen kiertymä, Peyronien tauti
- Akuutti stressireaktio, psykologinen shokki

Myöhemmän vaiheen tyypillisiä oireita

- **Virtsaamisen häiriöt.** Virtsan karkailu, virtsatietulehdukset, kipu virtsatessa.
- **Kuukautisten epäsäännöllisyys.**
- **Seksuaalisesta väkivallasta aiheutunut raskaus tai lapsettomuus.**
- **Seksuaalitoimintojen häiriöt.** Yhdyntä- ja anaalikivut sekä erektiohäiriöt, vähentynyt tai lisääntynyt kiinnostus seksuaaliseen toimintaan.
- **Ruoansulatuselimistön oireet ja toimintahäiriöt.** Ummetus, ulosteen ja ilmavaivojen pidätyskyvyttömyys.
- **Hoitamattoman kiveksen kiertymän jälkitilat.**
- **Alavatsan ja lantion alueen kiputilat.**
- **Oraaliraiskaukseen liittyvien mielikuvien yhteydessä koettu oksentelu ja pahoinvointi.**
- **Sukuelinten silpomisen seuraukset naisilla.** Toistuvat tulehdukset, kystat, paiseet, fistulat, kivuliaat arvet, virtsaputken vauriot, synnytykseen liittyvät komplikaatiot ja pelko, seksuaaliset toimintahäiriöt.
- **Traumaperäiset oireet, ahdistuneisuus, masennus.**
- **Alentunut itsetunto, syyllisyys ja häpeä.**
- **Dissosiaatio-oireet ja itsetuhoisuus.**
- **Sosiaaliset vaikutukset.** Sosiaalinen eristäytyminen, yhteisön tai perheen hylkääminen, pari- ja perhesuhteiden häiriintyminen, lähisuhde- ja kunniaan liittyvä väkivalta, talousvaikeudet ja työkyvyn menettäminen.
- **Fyysinen tutkimus.** Huomioi tutkimuksessa koko keho ja myös muut seksuaalikitutuksen aikana tapahtuneet väkivallan merkit. Tutkimuksessa tulee noudattaa erityistä sensitiivisyyttä ja tutkimusta ei tulisi aloittaa genitaalialueista.

Seksuaalisen kidutuksen ja kaltointohtelun tutkiminen ja dokumentointi

Seksuaalisen kidutuksen tutkimisessa, arvioinnissa ja dokumentoinnissa on hyvä hyödyntää edellä mainittuja Istanbulin protokollan mukaisia fyysisten ja psykologisten arviointien käytänteitä. Kuten muidenkin fyysisten vammojen kohdalla, on tärkeää huomioida, että fyysisten todisteiden puuttuminen ei poissulje tapahtunutta seksuaalikitutusta.

Seksuaalikitutusta kokeneen tutkimisen erityispiirteitä:

- **Traumatietoinen työote:** Tutkiminen, arvioiminen ja dokumentointi tulee olla mahdollisimman hienovaraisesti toteutettua, jotta vältetään uhrin uudelleentraumatisoituminen.
- **Tietoinen suostumus ja uhrin itsemääräämisoikeuden ja -oikeuksien tukeminen.**
- **Uhrin yksityisyyden suojan ja salassapitovelvollisuuksien varmistaminen.**
- **Seksuaalisen kidutuksen ja väkivallan uhrille tarjottava tukea ja neuvontaa.** Usein uhrilla voi olla huolta ja pelkoa liittyen mahdolliseen raskauteen, pelko kvyttömyydestä saada tulevaisuudessa lapsia sekä mahdollisista seksitaudeista. HIVin torjuntalääke tulisi ottaa 72 tunnin kuluessa tapahtuneesta raiskauksesta tai altistumisesta.
- **Genitaali- ja peräaukon alueen tutkimukset tulisi suorittaa vain kerran uudelleentraumatisoitumisen välttämiseksi.** Tutkimustila tulee valmistella niin, että varmistetaan tarvittava tutkimus-, hoito- ja näytteenottovälineistö. Suositeltavaa olisi, että tutkimuksissa käytettäisiin aina mahdollisuuksien mukaan seksuaalisen väkivallan uhrien tutkimiseen erikoistuneita terveydenhuollon ammattilaisia. Tarvittaessa esimerkiksi peräaukon ja -suolen sisätutkimuksissa voidaan käyttää rauhoittavaa lääkitystä potilaan suostumuksella.

Sukupuoleen perustuva väkivalta

Sukupuoleen perustuva väkivalta voi sisältää fyysistä, psyykkistä, seksuaalista tai rakenteellista väkivaltaa, ja se liittyy usein vallan ja kontrollin käyttämiseen sukupuolirooleihin ja normeihin perustuen. Sukupuolittunut väkivalta konflikteissa tunnustetaan sotarikokseksi ja rikokseksi ihmisyyttä vastaan. Sekä Istanbulin protokolla että kansainväliset sopimukset toteavat, että sukupuolittunut väkivalta on usein kidutukseen rinnastettava vakava ihmisoikeusloukkaus. Istanbulin protokolla tunnistaa, että sukupuolittunut väkivalta voi täyttää kidutuksen määritelmän, jos siinä täyttyy tarkoituksellisen kärsimyksen tuottaminen, valta-asema suhteessa uhriin tai väkivalta tapahtuu valtion hyväksymänä, myötävaikutuksella tai välinpitämättömyydellä. Kidutukseksi lasketaan myös, jos väkivallan motiivina on sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin liittyvä syrjintä. Seksuaalisen kidutuksen ja sukupuoleen perustuvan väkivallan tehokas tunnistaminen, tutkiminen ja oikeudellinen käsittely ovat välttämättömiä seksuaalivähemmistöihin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi.

Sukupuoleen perustuvan väkivallan muodot

Seksuaalinen väkivalta:

- Raiskaus, seksuaalinen häirintä, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen orjuus ja silpominen.

Fyysinen väkivalta:

- Sukupuoleen perustuva fyysinen pahoinpitely, kuten naisten tai sukupuolivähemmistöjen pahoinpitely perhesuhteissa, yhteisöissä ja erilaisissa yhteiskunnan ryhmissä.

Psyykkinen väkivalta:

- Uhkaaminen, häpäisy, eristäminen tai jatkuva nöyryyttäminen sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Seksuaalivähemmistöihin kohdistuvia "parannusyritykset" tai transsukupuolisten sukupuoli-identiteetin mitätöinti.

Rakenteellinen ja institutionaalinen väkivalta:

- Lainsäädäntö tai käytännöt, jotka syrjivät yksilöitä heidän sukupuolensa tai seksuaalisen suuntautumisensa perusteella.

Kunniaan liittyvä väkivalta

Istanbulin protokollan mukaan myös kunniaan liittyvä väkivalta voidaan määritellä vainoksi silloin, kun sitä kohdistetaan tiettyä ryhmää vastaan, kuten tietyn sukupuolen, etnisen taustan tai uskonnollisen ryhmän edustajia kohtaan. Kunniaan liittyvä väkivalta voi ilmetä monin eri tavoin, kuten fyysisenä ja seksuaalisena väkivaltana, psyykkisenä terrorisointina tai sosiaalisena eristämisenä.

On tärkeää ymmärtää, että kunniaan liittyvä väkivalta voi täyttää myös kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun määritelmät. Siksi ennaltaehkäisevän väkivallan vastaisen dokumentoinnin ennaltaehkäisevä rooli korostuu. Kun uhkailua, kontrollia tai muuta väkivallan muotoa dokumentoidaan, voidaan tunnistaa tilanteet, joissa väkivallan riski on suuri. Tämä voi mahdollistaa puuttumisen jo ennen kuin pahin väkivalta ehtii toteutua. Tämä on erityisen tärkeää kun arvioidaan uhrin kokemuksia. Uhrien kokemuksia on kuunneltava tarkasti ja heitä on uskottava jotta voidaan varmistaa, että he saavat tarvitsemaansa tukea ja että syylliset saadaan vastuuseen teoistaan.

Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen ja dokumentointi on tärkeää, jotta voidaan tarjota uhreille asianmukaista apua ja tukea sekä ehkäistä väkivallan jatkumista. Ammattilaisten on tärkeää olla tietoisia kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteistä ja osata tunnistaa sen eri muodot.

Kunniaan liittyvä väkivalta on usein piilossa tapahtuvaa ja uhrin pelätäkään kertoa siitä. Kunniaan liittyvä väkivalta ei aina ole näkyvää fyysistä väkivaltaa, vaan se voi ilmetä myös piilevämpinä muotoina, kuten uhkailuna ja kontrollointina. Myös nämä ilmiöt tulee dokumentoida, jotta voidaan puuttua tilanteeseen ajoissa ja ehkäistä vakavampien seurausten syntymistä.

Kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa on uhrin suojelemiseksi erityisen tärkeää pyrkiä dokumentoimaan uhrin kertomaa siten, että uhri ei joutuisi esimerkiksi hengenvaaraan. Tällaisessa uhrin auttamisessa korostuu Istanbulin protokollan keskeinen viesti siitä, että jos ammattilainen kieltäytyy auttamasta uhria silloin kun hänen on mahdollista auttaa, hän itse syyllistyy kaltoinkohteluun.

Ilmiöitä, jotka voivat liittyä kunniaan liittyvään väkivaltaan

- **Pakkoavioliitot ja lapsiavioliitot:** Näissä tilanteissa avioliitto ei perustu vapaaseen tahtoon vaan perheen tai yhteisön painostukseen. Tavoitteena voi olla säilyttää perheen kunnia tai hallita uhrin seksuaalisuutta. Näissä avioliitoissa uhrin alistetaan usein väkivallalle ja kontrolloinnille.
- **Grooming:** Grooming tarkoittaa lasta tai nuorta kohtaan kohdistuvaa manipulointia, jonka tarkoituksena on luoda luottamussuhde ja valmistaa lapsi tai nuori hyväksikäyttöön. Grooming liittyy usein kunniaan liittyvään väkivaltaan, sillä se voi olla tapa kontrolloida nuoren seksuaalisuutta ja varmistaa, että hän menee naimisiin yhteisön hyväksymän henkilön kanssa.
- **Kurinpitomatkat:** Kurinpitomatkat ovat väkivaltainen keino kontrolloida nuorta, joka on rikkonut yhteisön sääntöjä. Näitä matkoja käytetään pakottamaan nuori noudattamaan perheen tai yhteisön odotuksia.

Sukuelinten silpominen ja ympärileikkaukset

- **Sukuelinten silpominen:** Tyttöjen sukupuolielinten silpominen on vakava ihmisoikeusrikos, joka aiheuttaa pysyviä fyysisiä ja psyykkisiä vammoja. Sitä perustellaan usein uskonnollisilla tai kulttuurisilla syillä, mutta todellisuudessa kyse on vallan väärinkäytöstä ja naisen seksuaalisuuden kontrolloinnista.

Sekä sukupuolielinten silpominen että ympärileikkaus voivat olla osa laajempaa kunniaan liittyvään väkivallan kokonaisuutta. Ne saattavat pohjautua ajatukseen siitä, että naisen ja miehen kehoihin tulee puuttua yhteisön tai uskonnon asettamien normien mukaisesti. Silloin kun ihmisen itsemääräämisoikeutta ei huomioida kaikki nämä ilmiöt ovat vakavia ihmisoikeusloukkauksia, jotka perustuvat sukupuolten väliseen epätasa-arvoon. On tärkeää ymmärtää, että nämä ilmiöt liittyvät usein toisiinsa ja että ne ovat osa laajempaa yhteiskunnallista ongelmaa.

Lisäksi on tärkeää muistaa, että:

- **Kaikki ihmiset eivät hyväksy näitä käytäntöjä.** Monet yhteisöt pyrkivät muuttamaan perinteitä ja edistämään tasa-arvoa.
- **Uhrin tarvitsevat tukea ja suojelua.** On tärkeää, että uhreille tarjotaan turvallinen paikka puhua kokemuksistaan ja että he saavat tarvitsemansa palvelut.

SUKUPOUOLITTUNEEN KIDUTUKSEN JA KALTOINKOITTELUN TUNNISTAMINEN

1. Tarkastele väkivallan taustaa ja motiiveja:
  - ✓ Oliko väkivalta kohdistettu sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella?
2. Tunnista väkivallan seuraukset:
  - ✓ Psyykkiset seuraukset, kuten PTSD, masennus, ahdistus.
  - ✓ Fyysiset merkit, kuten sukuelinten vauriot, arvet tai kivut.
  - ✓ Väkivallan sosioekonomiset seuraukset
3. Huomioi kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät:
  - ✓ Sukupuolittunut väkivalta saattaa ilmetä eri tavoilla eri kulttuurisissa tai yhteiskunnallisissa konteksteissa.

LGBTIQ -yhteisöön kuuluvien kidutusta ja kaltoinkohtelua kokeneiden kohtaaminen

Kidutusta ja kaltoinkohtelua kokeneet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ovat voineet kokea eri muotoista väkivaltaa, kaltoinkohtelua ja hylkäämistä, jonka motiivina on sukupuoli tai seksuaalinen suuntautuminen. Näihin kokemuksiin liittyy usein voimakasta stigmaa sekä häpeää, minkä vuoksi kidutuksesta ja kaltoinkohtelusta puhuminen voi olla monelle seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvalla erityisen vaikeaa. Sukupuoli-identiteetin tai seksuaalisen suuntautumisen vuoksi vainon ja kidutuksen kohteeksi joutuneen henkilön voi olla suuria vaikeuksia luottaa ja paljastaa identiteettiään tutkivalle klinikolle.

Kohtaamisessa keskeistä on turvallisen ja syrjimättömän ympäristön ja vuorovaikutuksen rakentaminen. Hyödynnä traumatietoisien työtöiden periaatteita ja huomioi kulttuurisensitiivisyys seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvissä kysymyksissä. Käytä inklusiivista kieltä ja vältä oletuksia uhrin sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta. Kohtaa uhri myötätuntoisesti ja kunnioittavasti – älä kyseenalaista uhrin identiteettiä tai kokemusta. Osoita ymmärrystä vähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän vaikutuksista.

Haastattelu. Ennakoi ja käy läpi haastattelun kulku, varmista haastateltavan suostumus. Käytä avoimia kysymyksiä, jotka mahdollistavat uhrin oman tarinan kertomisen. Tarjoa mahdollisuus samaa sukupuolta olevaan haastattelijaan ja/tai tulkkiin, jos uhri sitä toivoo. Varmista myös tulkin ammattiosaaminen ja sensitiivisyys liittyen LGBTIQ-aiheisiin.

Tutkiminen tulee tehdä ainoastaan tutkittavan suostumuksella ja tutkimustoimenpiteet tulisi selittää ja käydä etukäteen läpi tutkittavan kanssa. Sanoita tutkittavan oikeus keskeyttää tutkimukset ja pitää taukoja. Tee tutkimukset tarvittaessa osissa. Noudata fyysisten vammojen tutkimisessa ja dokumentoinnista Istanbulin protokollan periaatteita. Seksuaalisen väkivallan merkit ja todisteet tulisi mahdollisuuksien mukaan tutkia niihin erikoistuneen asiantuntijan toimesta. Psykologisessa ja psyykkisten oireiden arvioinnissa on tärkeä arvioida kokemusten psyykkisiä vaikutuksia sekä huomioida vähemmistöstressin mahdolliset lisävaikutukset.

Uhrin psyykkisen tuen tarpeen määrittäminen. Arvioinnin tarkoituksena on osaltaan määrittää, millaista tukea uhri tarvitsee toipuakseen. Tämä voi sisältää kriisiapua, pitkäkestoista psykoterapiaa, lääkettä tai sosiaalista tukea. Istanbulin protokolla suosittelee moniammatillista lähestymistapaa, jossa terveydenhuollon, sosiaalipalveluiden ja oikeudellisten toimijoiden yhteistyö on keskeistä.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuva kidutus ja kaltoinkohtelu

Kansainväliset sopimukset – kuten YK:n lapsen oikeuksien sopimus, velvoittavat valtioita ehkäisemään lapsiin kohdistuvaa kidutusta ja kaltoinkohtelua. Sopimuksista huolimatta myös lapset ja nuoret joutuvat kidutuksen kohteeksi. Kidutus ja kaltoinkohtelu ovat vakavia ihmisoikeusloukkauksia, jotka vaikuttavat voimakkaasti lapsiin ja nuoriin, joiden kuuluisi olla erityisen suojelun ja huolenpidon alla. Erityisesti alttiita kidutukselle ja kaltoinkohtelulle ovat konfliktialueilla elävät lapset sekä yksin paenneet tai maahan tulleet lapset ja nuoret, jotka ovat usein erityisen haavoittuvassa asemassa.

Lapsiin kohdistuva kidutus voi olla suoraa tai välillistä, jolloin esimerkiksi lapsen vanhempia tai perheenjäseniä on kidutettu tai lapsi on joutunut todistamaan toiseen ihmiseen kohdistuvaa kidutusta. Lapsiin kohdistuva kidutus ja kaltoinkohtelu voi olla fyysistä, psyykkistä ja seksuaalista sekä myös rakenteellista väkivaltaa, jolloin lapsi joutuu elämään keskellä sotaa, pakolaisleireillä, lapsisotilaana tai orjuuden kaltaisissa oloissa. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa kidutusta ja kaltoinkohtelua voi tapahtua vankeudessa, säilöönottokeskuksissa, laitoksissa sekä perheen ja yhteisön sisällä. Myös lasten ja nuorten kohdalla tärkeää tunnistaa seksuaalisen kidutuksen ja väkivallan sekä sukupuolittuneen väkivallan muodot. Etnisiin, uskonnollisiin tai sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret voivat altistua syrjinnälle, vainolle ja kidutukselle.

Kidutuksen ja kaltoinkohtelun vaikutukset lapseen ja nuoreen

Lapsiin kohdistuvan kidutuksen ja kaltoinkohtelun vaikutukset voivat olla laajoja ja kauaskantoisia. Kidutus ja kaltoinkohtelu heikentää lapsen psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä vaarantaa merkittävästi tämän psykologisen, fyysisen, emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen. Kidutuksen ja kaltoinkohtelun varhainen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on tärkeää, jotta lapsi saa tarvitsemaansa asianmukaista hoitoa, tukea ja kuntoutusta.

Kidutuksen ja kaltoinkohtelun seuraukset ovat yksilöllisiä ja niihin vaikuttavat lapsen ikä, kehitysvaihe ja kognitiiviset kyvyt. Lapsilla ja nuorilla on suurempi riski aikuisiin verrattuna traumatisoitua pysyvästi kesken olevan kehityksensä vuoksi. Kidutuksen fyysisiä vaikutuksia voi olla erilaiset kasvuhäiriöt, kehityksellinen viivästyminen, krooninen kipu, fyysiset vammat sekä tuki- ja liikuntaelämistön ja hermoston toimintahäiriöt.

Lisäksi kidutus voi altistaa infektioille sekä muille akuuteille ja pitkäaikaisille terveysongelmille/-uhkille. Tyypillisiä psyykkisiä vaikutuksia on traumaperäiset oireet, masennus, ahdistus ja dissosiaatio-oireet ja -häiriöt. Lisäksi erilaiset oppimisen ja käyttäytymisen haasteet ovat yleisiä. Kehityksen häiriintyminen vaikeuttaa normaalien kehitystasojen saavuttamista, kuten turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista ja sosiaalisten taitojen oppimista.

Erityisesti pienillä lapsilla vanhemman tai huoltajan hoivaavalla ja suojelevalla roolilla on keskeinen merkitys. Usein lapset vetäytyvät ja saattavat kieltäytyä puhumasta suoraan traumaattisista tapahtumista. Pienet lapset reagoivat traumaattisiin kokemuksiin tyypillisesti ylivilpityksenä, mikä voi ilmetä levottomuutena, unihäiriöinä, ärtyneisyytenä, säpsähtelynä tai säikähtelynä sekä traumaattisista kokemuksista muistuttavien ihmisten, paikkojen tai muiden triggerien välttelemisenä. Lisäksi voi esiintyä taantumista ja toimintakyvyn heikentymistä. Nuorilla kidutus ja kaltoinkohtelu voi puolestaan aiheuttaa persoonallisuuden muutoksia sekä tunne-elämän, käyttäytymisen ja ihmissuhteisiin liittyviä haasteita.

Diagnostinen luokittelu

Lasten arvioinnissa on keskeistä erottaa kehitystason mukainen käyttäytyminen arvioitavista oireista. Lapsen ja nuoren tilannetta tulee arvioida ikä, kehitysvaihe sekä kulttuuriset tekijät huomioiden.

Tyypillisimpiä kidutusta ja kaltoinkohtelua kokeneiden lasten ja nuorten diagnooseja

- Traumaperäiset stressihäiriöt
- Eroahdistushäiriöt
- Fobiat
- Käytöshäiriöt
- Lapsuudessa tai nuoruusiässä alkavat sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriöt
- Uhmakkuushäiriö
- Tunteiden säätelyhäiriö

Lapseen/nuoreen kohdistuneen kidutuksen ja kaltoinkohtelun seurausten arviointi

Lapseen ja nuoreen kohdistuneen kidutuksen ja kaltoinkohtelun vaikutusten arvioinnissa on tärkeää huomioida seuraavia tekijöitä ja mahdollisten kidutus- ja kaltoinkohtelukokemusten vaikutusta niihin. Erityisesti tärkeää on tunnistaa kidutusta ja kaltoinkohtelua kokeneet alaikäiset paperittomat ja turvapaikanhakijalapsen ja -nuoret.

- Lapsen/nuoren ikä ja kehitystaso.
- Lapsen/nuoren ja perheen historia.
- Lapsen/nuoren oikeudellisen statuksen selvittäminen.
- Lapsen/nuoren kognitiivinen, sosiaalinen, psyykinen ja fyysinen toimintakyky.
- Lapsen/nuoren kommunikaatio- ja kielelliset taidot.
- Lapsen/nuoren mahdolliset erityistarpeet.
- Lapsen/nuoren toimintakyky koulussa.
- Lapsen/nuoren tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöt.
- Lapsen/nuoren mahdollinen koettu kidutus ja kaltoinkohtelu, esiintymistiheys ja kesto.
- Tiedot lapsen/nuoren mahdollisesti todistamasta tai kuulemasta läheisiin tai muihin ihmisiin kohdistuneesta kidutuksesta ja kaltoinkohtelusta.
- Tieto lapsen/nuoren läheisen kuoleman todistamisesta.
- Tiedot lapsen/nuoren mahdollisen kiduttajan/kaltoinkohtelijan henkilöisyydestä.
- Perheen suojaiteijöiden kartoittaminen (resilienssi); perheeltä ja muilta huoltajilta saatava psykososiaalinen tuki sekä mahdolliset hoitoa ja tukea koskevat määräykset ja suositukset.

Kidutuksen ja kaltoinkohtelun vaikutukset perheisiin

Kidutus voi vahingoittaa syvästi puolisoitten, vanhempien, lasten ja muiden perheenjäsenten sekä uhrien ja heidän yhteisöjensä välisiä suhteita. Kidutuksella voi olla merkittäviä vaikutuksia lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen sekä vanhemmuuteen. Kidutuksen aiheuttama trauma voi muuttaa vanhemman kykyä vastata lapsensa tarpeisiin ja vaikuttaa perhedynamiikkaan monin tavoin. Vanhempi, joka on kokenut kidutusta, saattaa vetäytyä emotionaalisesti eikä pysty näin ollen tarjoamaan lapselleen tukea tai turvaa. Traumatisoitumisen seurauksena perheen sisäiset roolit voivat vaihtua. Lapsi voi joutua ottamaan ikätasoon nähden liian suurta vastuuta, mikä voi osaltaan häiritä normaalia kehitystä. Vanhempi voi myös tuntea syyllisyyttä kokemastaan tai lapsen kohdistuneesta kidutuksesta. Hoitamattomana vanhemman kidutukseen liittyvät traumat voivat siirtyä tuleville sukupolville. Stigmatisoitumisen ja yhteisön ulkopuolelle jäämisen pelko voi aiheuttaa perheiden eristäytymistä sosiaalisista suhteista sekä estää tarpeen mukaisen tuen ja avun piiriin hakeutumista ja sen saamista.

Tutkimisen erityispiirteet

Kliinikon on tärkeä tiedostaa, että lapset ilmaisevat harvoin traumakokemuksiaan sanallisesti. Koetut traumaattiset kokemukset voivat heijastua eri tavoin käyttäytymisessä, leikeissä, tunteiden ilmaisussa ja säätelyssä sekä toimintakyvyssä. Lapsen kyky muistaa ja sanallistaa kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteitaan riippuu useista eri tekijöistä, kuten iästä ja kehitystasosta. Muita huomioon otettavia tekijöitä ovat perhedynamiikka, persoonallisuuden piirteet, kulttuuriset ja psykososiaaliset tekijät.

Pienten lasten kohdalla voidaan arvioida ja kartoittaa toiminnan tasoa, vuorovaikutusta ja suhdetta muihin ihmisiin, osallistumista leikkiin, tunteiden ilmaisua ja säätelyä sekä mielialaa. Vanhemmilta tai huoltajilta voidaan saada tietoa käyttäytymisestä arjessa: nukkumisesta, syömisestä ja toimintakyvystä. Olisi tärkeää huomioida lapsen toimintakykyä ja kehitystä suhteessa ikätasoon. Esikoulu- ja kouluikäisten kohdalla voidaan käyttää ikätason huomioivia, räätälöityjä haastattelu- ja arviointimenetelmiä. Nuoret tunnistavat paremmin tutkimiseen liittyvät rajat, syyt sekä eettiset vaatimukset ja nuoret kykenevät usein kertomaan tarkasti kokemistaan tapahtumista ja oireista. Nuorten kohdalla on tärkeää käydä läpi tutkimuksen luottamuksellisuus sekä asiantuntijoiden salassapito- ja mahdolliset ilmoitusvelvollisuudet sekä huomioida vertaistuen, osallisuuden sekä itsemääräämisoikeuden merkitys.

Lasten ja nuorten tutkimisen ja arvioinnin erityispiirteet

- **Moniammatillinen yhteistyö.** Kidutuksen ja kaltoinkohtelun tunnistamisessa, tutkimisessa ja dokumentoinnissa sekä palvelutarpeen arvioinnissa ja juridisten oikeuksien toteutumisessa tarvitaan yleensä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten, kasvatusalan, viranomaisten sekä oikeusalan yhteistyötä.
- **Kliinikon osaaminen:** Tutkimuksen ja arvioinnin tulisi aina mahdollisuuksien mukaan suorittaa klinikko, jolla on koulutusta ja kokemusta lasten ja nuorten fyysisten vammojen tutkimisesta, dokumentoinnista ja arvioinnista.
- **Suostumus:** Lapselta tai nuorelta itseltään sekä huoltajalta on saatava tarpeen mukaan suostumus tutkimukseen. Lait ja eettiset ohjeistukset iästä, milloin lapsi voi antaa tietoisesta suostumuksesta ilman ilmoitusta vanhemmille tai huoltajille, vaihtelevat maakohtaisesti.
- **Dokumentoinnin erityispiirteet:** Kaikki tehdyt havainnot ja lapsen/nuoren kertoma on kirjattava tämän omilla sanoilla. Tietojen käsittelyyn ja tutkimukseen tarvitaan lapsen ja hänen huoltajansa suostumus, ellei tämä ole lapsen edun vastaista.
- **Luottamuksellisen ilmapiirin rakentaminen** lapseen ja nuoreen sekä heidän vanhempiinsa tai huoltajiin toimii perustana kidutus- ja kaltoinkohtelukokemuksista kertomiselle. Sekä lapselle että vanhemmille on tärkeää kertoa avoimesti tutkimuksen tarkoituksesta ja siihen osallistuvien asiantuntijoiden ja tulkkien roolista sekä vaihteluvallisuudesta.
- **Anamneesi:** Lapsen vanhemmilta, opettajilta tai muilta keskeisiltä aikuisilta kartoitetaan lapsen kehityshistoria, psykiatriset ja lääketieteelliset taustatiedot, sosiaalista toimintakykyä, käyttäytymistä, koulumenestystä sekä erityistarpeita koskevat seikat.
- **Mahdollisuus lisätutkimuksiin ja konsultaatioapuun:** Tutkivalla lääkärillä tulisi olla mahdollisuus tarpeen mukaan diagnostiisiin lisätutkimuksiin, kuten kuvantamis- ja laboratoriotutkimuksiin, sekä mahdollisuus erikoislääkäreiden ja muiden asiantuntijoiden konsultaatioon.
- **Tutkimukseen on varattava riittävästi aikaa:** Arviointi ja tutkimukset voidaan aikatauluttaa usealle eri päivälle. Tutkimuksen aikana on hyvä olla mahdollisuus pitää taukoja. On hyvä varata aikaa myös keskusteluihin ja aktiviteetteihin, jotka eivät liity kidutuksen ja kaltoinkohtelun selvittämiseen.
- **Viestinnän ja vuorovaikutuksen tulee olla aina lapsen ja nuoren ikätason ja taitojen mukaista:** Lapselle tulee kertoa ikätasoisesti tutkimusprosessista ja tarjota mahdollisuus tietoiseen suostumukseen. Myös vanhemmille ja huoltajille on tarjottava riittävästi tietoa ja ohjausta liittyen tutkimusprosessiin.
- **Lapsen/nuoren liiallisen kuormittamisen välttäminen tutkimuksen aikana ja säännöllisten taukojen tarjoaminen.** Jos tutkimuksen aikana ilmenee viitteitä lapsen tai nuoren ahdistuneisuudesta, dissosiaatio- tai muista oireista, nämä tulee kirjata huolellisesti ylös ja lapselle psykologista ja vakauttavaa tukea.
- **Arvioinnin taltioiminen:** Lapsen/nuoren ja hänen huoltajiensa suostumuksella arviointi voidaan tallentaa, jolloin kuuleminen ja arviointi on mahdollista suorittaa ilman kirjaamisen aiheuttamia keskeytyksiä. Tallenne tulee olla vain arviointitietoihin käyttöön ja sen säilyttämisessä sekä lapsen henkilöllisyyden suojaamisessa noudatettava erityistä huolellisuutta.
- **Löydökset:** On tärkeää huomioida lasten kudosten paranemisprosessien erityispiirteet esimerkiksi arpia tai murtumia tutkittaessa.
- **Lapsen turvallisuuden varmistaminen arviointiprosessin aikana:** Lapsella tulee olla mahdollisuus vanhemman tai luotettavan huoltajan/aikuisen läsnäoloon arvioinnin ja tutkimuksen aikana. Lisäksi on tärkeää varmistaa turvatoimet mahdollisen kidutuksen ja kaltoinkohtelun estämiseksi. Tutkimus tulisi suorittaa mahdollisuuksien mukaan lapsiystävällisessä ympäristössä.
- **Konsultoi ja hyödynnä asiantuntijoita:** Seksuaalisen kidutuksen ja väkivallan tutkimisessa tulisi hyödyntää asiantuntijoita, joilla on osaamista lasten ja nuorten seksuaalisesta väkivallasta aiheutuneiden vammojen tutkimisesta, arvioinnista ja dokumentoinnista. Jos tutkimus on mahdollista videoida, voidaan myöhemmin hyödyntää muiden asiantuntijoiden arviota fyysisistä löydöksistä ilman, että lasta tarvitsee tutkia uudestaan.
- **Jatkotoimenpiteet ja hoitosuosituks:** Lapset ja nuoret ovat oikeutettuja saamaan asianmukaista lääketieteellistä ja psykologista jatkohoitoa. Lääkärin tulisi lääketieteellisen arvon lisäksi laatia lapsen toipumista tukevat hoito- ja kuntoutussuositukset.
- **Ilmoitukset asiaankuuluville viranomaisille.** Lasten kohdalla on ilmoitusvelvollisuus asiaankuuluville viranomaisille lapseen kohdistuvasta vaarasta tai altistumisesta väkivallalle, kidutukselle tai hyväksikäytölle.

Muistilista tutkimisen tueksi terveydenhuollon ammattilaisille

1. VALMISTELU

- ✓ Perehdy Istanbulin protokollaan ja käy läpi erilliset ohjeistukset liittyen haastatteluun, tutkimiseen ja dokumentointiin.
- ✓ Varmista, että sinulla on tarvittavat välineet (kehonkartat, mittanauha jne.).
- ✓ Varaa tulkki – käytä uhrin hyväksymää ammattitulkkiä.

2. HUOLEHDI TUTKITTAVAN YKSITYISYYDESTÄ JA TURVALLISUUDEN TUNTEESTA

- ✓ Varmista, että tutkimustila on yksityinen ja turvallinen.
- ✓ Käy tutkittavan kanssa läpi tutkimuksen kulku ja tulevat toimenpiteet.
- ✓ Pyydä aina tutkittavan suostumus tutkimukseen. Kerro myös oikeudesta keskeyttää tutkimus tai pyytää taukoja.

3. HAASTATTELU

- ✓ Kuuntele uhria huolellisesti ja dokumentoi hänen kertomuksensa.
- ✓ Muista avoimet ja ei-syylisistä kysymykset kokemuksista ja oireista.
- ✓ Laadi huolellinen anamneesi.

4. FYYSINEN TUTKIMUS

- ✓ Tee huolellinen fyysinen tutkimus.
- ✓ Valokuvaa löydökset tutkittavan suostumuksella, käytä mitta- ja väriskaalaa.
- ✓ Dokumentoi kaikki löydökset asianmukaisesti kehokarttoihin ja kirjaa sijainti, koko ja tyyppi huolellisesti ylös.
- ✓ Hyödynnä tarvittaessa kuvantamis- ja laboratoriotutkimuksia.
- ✓ Konsultoi tarvittaessa muita asiantuntijoita.

5. PSYKKISTEN OIREIDEN KARTOITUS JA TUTKIMUS

- ✓ Arvioi traumaperäiset ja muut psyykkiset oireet.
- ✓ Käytä psykologia, psykiatria tai psykiatrian asiantuntijaa arvioinneissa.
- ✓ Käytä arvioinnin tukena diagnostisia työkaluja.

6. LAUSUNTO

- ✓ Laadi kirjallinen lausunto, jossa arvioit sekä psyykkisten että fyysisten oireiden ja vammojen yhteyttä kidutukseen.
- ✓ Kirjaa lausuntoon tarkasti kidutus- ja kaltoinkohtelukokemukset uhrin kertoman mukaisesti.
- ✓ Liitä mahdolliset valokuvat ja mahdolliset muut tutkimus- ja kuvantamistulokset lausuntoon.
- ✓ Luovuta lausunto vain asiakkaalle tai hänen oikeusavustajalleen.
- ✓ Luovuta lausunto tai tätä koskevia tietoja ainoastaan tutkittavan suostumuksella.
- ✓ Säilytä dokumentit ja lausunnot tietoturvaohjeiden mukaisesti.

7. ILMOITA VIRANOMAISILLE

- ✓ Ilmoita kidutusepäilyistä lainsäädännön mukaisesti, esimerkiksi poliisille tai turvapaikkaviranomaisille.
- ✓ Muista asiakkaan suostumus ja itsemääräämisoikeus.
- ✓ Alaikäisen kohdalla ilmoitus lastensuojeluun.

8. PALVELUTARPEEN ARVIOINTI

- ✓ Selvitä tarve välittömälle fyysiselle hoidolle, kuntoutukselle tai jatkoseurannalle.
- ✓ Huomioi kidutuksen uhrin oikeus tarpeenmukaiseen hoitoon ja tukeen.
- ✓ Ohjaa ja järjestä uhrille tarvittaessa kriisiapua, psykologista tai psykiatrista tukea.
- ✓ Arvioi tarve sosiaalitukeen, asumispalveluihin tai oikeudelliseen apuun.
- ✓ Tee moniammatillista yhteistyötä uhrin oikeuksien ja tarpeen mukaisen hoidon ja tuen toteutumiseksi.

9. YLEISET PERIAATTEET

- ✓ Noudata **do-no-harm**-periaatetta: älä aiheuta uhrille lisävahinkoa.
- ✓ Toimi aina luottamuksellisesti, traumatietoisesti, uhrin oikeuksia kunnioittaen ja kulttuurisensitiivisesti.
- ✓ Hyödynnä Istanbulin protokollan ohjeita varmistaaksesi toimenpiteiden juridisen ja eettisen pätevyyden.

Liite

Haastattelulomake / Istanbulin protokolla 2022

I. Tapauksen tiedot

Seuraavat ohjeet perustuvat Istanbulin pöytäkirjaan. Ohjeiden ei ole tarkoitus olla sitovia, vaan niitä on sovellettava arvioinnin tarkoituksen valossa sekä käytettävissä olevia resursseja koskevan arvion pohjalta. Ruumiillista ja psykologista näyttöä kidutuksesta ja kaltoinkohtelusta voi arvioida yksi tai useampi kliinikko pätevyyden mukaan.

Tutkimuksen päivämäärä: ..... Tapauksen tai raportin numero: .....

Tutkimusta pyytänyt henkilö (nimi ja asema): .....

Tutkittavan henkilötunnus: .....

Arvioinnin kesto (tuntia / minuuttia): .....

Tutkittavan etunimi: .....

Tutkittavan sukunimi: .....

Syntymäaika: ..... Syntymäpaikka: .....

Sukupuoli: mies nainen muu

Tutkimuksen syy: .....

Kliinikon nimi: .....

Käytettiinkö tulkkia? (kyllä ei Tulkin nimi: .....

Tietoinen suostumus: (kyllä ei Syy, jonka vuoksi tietoista suostumusta ei ole saatu:
.....

Tutkittavan mukana ollut henkilö (nimi ja asema): .....

Tutkimuksessa läsnä olleet henkilöt (nimi ja asema): .....

Estettiinkö tutkittavan liikkuminen tutkimuksen aikana? (kyllä ei Jos vastaus on "kyllä", miten ja miksi?
.....

Henkilö, jolle lääkärintlausunto on lähetetty (nimi, asema, tunnus):
.....

Lähetyspäivämäärä: ..... Lähetysaika: .....

Onko lääketieteellinen arviointi/tutkimus tehty rajoituksitta (säilyssä/vankeudessa oleville henkilöille)? (kyllä ei
.....

Tarkka kuvaus rajoituksista: .....

II. Kliinikon pätevyys (oikeudessa todistamista varten)

Lääketieteellinen ja kliininen koulutus
Psykologian/psykiatrian alan koulutus
Kokemus kidutukseen ja kaltoinkohteluun liittyvän näytön dokumentoinnista
Tutkimuksen kannalta olennainen kokemus alueen ihmisoikeuskysymyksistä
Olennaiset julkaisut, esitelmät ja kurssit
Ansioluettelo

III. Lausunto todistajanlausunnon totuudellisuudesta (oikeudessa todistamista varten)

Esimerkki: "Tunnen omakohtaisesti jäljempänä esitetyt tosiseikat, lukuun ottamatta seikkoja, jotka perustuvat tietoihin ja käsityksiin, joiden uskon pitävän paikkansa. Olen valmis antamaan todistajanlausunnon edellä mainituista seikoista omakohtaisten tietojeni ja käsitysteni pohjalta."

IV. Taustatiedot

Yleiset tiedot (ikä, ammatti, koulutus, perheenjäsenet jne.)
Terveydelliset taustatiedot
Kidutusta ja kaltoinkohteluja koskevat aiemmat lääketieteelliset arvioinnit
Psykososiaaliset taustatiedot pidätystä edeltäneeltä ajalta

V. Kidutus- ja kaltoinkohteluväitteet

1. Yhteenveto pidätyksestä ja kaltoinkohtelusta
2. Pidätys- ja vangitsemisolosuhteet
3. Paikat, joissa henkilö on ollut vangittuna (kuljetus- ja vankeusolosuhteet aikajärjestyksessä)
4. Kertomus kaltoinkohtelusta tai kidutuksesta (kussakin vankilassa)
5. Käytetyt kidutusmenetelmät

VI. Fyysiset oireet ja vammat

Kuvaile, miten akuutit ja krooniset oireet ja vammat ovat syntyneet ja miten ne ovat tämän jälkeen parantuneet.

1. Akuutit oireet ja vammat
2. Krooniset oireet ja vammat

VII. Fyysinen tutkimus

1. Yleinen ulkonäkö
2. Iho
3. Kasvot ja pää
4. Silmät, korvat, nenä ja kurkku
5. Suuontelo ja hampaat
6. Rinta ja vatsa (myös vitaalimerkit)
7. Sukupuoli- ja virtsaelimet
8. Tuki- ja liikuntaelimestö
9. Keskus- ja ääreishermosto

VIII. Psykologiset taustatiedot / psykologinen tutkimus

1. Arviointimenetelmät
2. Nykyiset psykologiset ongelmat
3. Kidutuksen jälkeistä aikaa koskevat taustatiedot
4. Kidutusta edeltänyttä aikaa koskevat taustatiedot
5. Aiemmat psykologiset/psykiatriset taustatiedot
6. Nykyinen ja aiempi päihteiden käyttö
7. Mielentilatutkimus
8. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi
9. Psykologinen testaus (katso käyttöaiheet ja rajoitukset luvun VI osasta C.2)
10. Neuropsykologinen testaus (katso käyttöaiheet ja rajoitukset luvun VI osasta C.4)

IX. Valokuvat

X. Diagnostisten testien tulokset (katso käyttöaiheet ja rajoitukset liitteessä II)

XI. Konsultaatiot

XII. Löydösten tulkinta

1. Fyysiset todisteet

- A. Arvioi, missä määrin taustatiedot akuuteista ja kroonisista fyysisistä oireista ja vammoista vastaavat kaltoinkohteluväitteitä.
- B. Arvioi, missä määrin fyysisessä tutkimuksessa tehdyt havainnot vastaavat kaltoinkohteluväitteitä. (Huom. Fyysisten löydösten puuttuminen ei sulje pois kidutuksen tai kaltoinkohtelun mahdollisuutta.)
- C. Arvioi, missä määrin henkilöä tutkimalla tehdyt havainnot vastaavat tietoja alueella käytettävistä kidutusmenetelmistä ja niiden yleisistä jälkivaikutuksista.

2. Psykologiset todisteet

- A. Arvioi, missä määrin psykologiset havainnot vastaavat henkilön kertomusta kidutuksesta.
- B. Arvioi, ovatko psykologiset havainnot odotettavia tai tyypillisiä reaktioita äärimmäiseen rasitukseen henkilön kulttuurisen ja sosiaalisen taustan perusteella.
- C. Kuvaile henkilön tilaa ottaen huomioon traumaan liittyvien mielenterveyden häiriöiden vaihtelu ajan myötä, ts. mikä on aikaväli suhteessa kidutustapahtumiin ja missä toipumisen vaiheessa henkilö on.
- D. Määrittele muut henkilöön vaikuttavat stressitekijät (esimerkiksi jatkuva vaino, pakkomuutto, maastapako, perheen ja yhteiskunnallisen aseman menetys jne.) ja niiden mahdollinen vaikutus henkilöön.

- E. Mainitse fyysiset vaivat, jotka saattavat vaikuttaa kliiniseen kuvaan, erityisesti mahdollinen näyttö kidutuksen tai vankeuden aikana saadusta päävammasta.

XIII. Päätelmät ja suositukset

1. Anna lausunto kaikkien edellä mainittujen todisteiden (fyysiset ja psykologiset havainnot, taustatiedot, valokuvatut löydökset, diagnostisten testien tulokset, tiedot alueellisista kidutustavoista, konsultoitujen klinikkojen lausunnot jne.) sekä kidutus- ja kaltoinkohteluväitteiden keskinäisestä vastaavuudesta.
2. Toista, mitä oireita ja vammoja henkilöllä on edelleen väitetyn kaltoinkohtelun seurauksena.
3. Anna henkilön lisäarviointia ja jatkohoitoa koskevia suosituksia.

XIV. Lausunto totuudellisuudesta (oikeudessa todistamista varten)

Esimerkki: "Vakuutan .....
(maa) lakien mukaisesti väärästä valasta seuraavan rangaistuksen uhalla, että edellä esitetyt tiedot pitävät paikkansa ja ovat totuudenmukaisia ja että tämä valahtoinen todistus on annettu .....
(päivämäärä) ..... (kaupunki)
..... (valtio tai maakunta)."

XV. Lausunto lääketieteelliselle arvioinnille/ tutkimuksille asetetuista rajoituksista (säilössä/ vankeudessa olevien henkilöiden osalta)

Esimerkki: "Allekirjoittaneet klinikot vakuuttavat henkilökohtaisesti, että he saivat työskennellä vapaasti ja itsenäisesti sekä puhua (tutkittavan) kanssa ja tutkia hänet luottamuksellisesti ilman rajoituksia tai varaumia ja ilman minkäänlaista pakottamista vankilaviranomaisten taholta" tai "Allekirjoittaneen klinikon (allekirjoittaneiden klinikoiden) oli tehtävä arviointinsa olosuhteissa, joihin liittyi seuraavia rajoituksia: ...".

XVI. Klinikon allekirjoitus, päivämäärä ja paikka

XVII. Olennaiset liitteet

Jäljennös klinikon ansioluettelosta, anatomiset piirrokset kidutuksen ja kaltoinkohtelun määrittämistä varten, valokuvat, konsultoitujen klinikoiden lausunnot, diagnostisten testien tulokset jne.

Rohkeasti ihmisarvon puolesta

Diakonissa-
laitos

Alppikatu 2, 00530 Helsinki · www.hdl.fi